

6991

ქართული
ბიბლიოთეკა

ნაბეჭდი

სახვების წიგნი
მარტინი

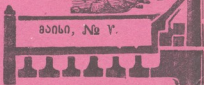

1916

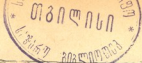
მარტი, № 1.

გოგრილიძეთათვის

გ ა ნ ც ხ ა დ ე ბ ა

„ნაკადულის“ ხელის მომწერთ ვსთხოვთ, ვისაც 2 მანეთის მეტი არა აქვს შემოტანილი, გამოგზავნოს დანარჩენი ფული, თორემ შემდეგი ნომრები აღარ გაეგზავნება. ქალაქის სიძვირის გამო იბეჭდება სწორედ იმდენი ნომერი, რამდენიც ხელის მომწერი არის და ამიტომ ვთხოვთ, ვისაც სურს, რომ „ნაკადული“ მისდიოდეს, ფულის გამოგზავნას ნულარ დაავიანებს, რათა საკმაო ნომრები დაიბეჭდოს.

საქართველოს
რესპუბლიკის

ნაკადული

საგარეო ურთიერთობების

მუხრანის

წელიწადი 89-XII.

№ 5.

1916 წ.

† იროდიონ ვედოშვილი 1873—1916 წ.

462

შინაარსი

I—იროდიონ ვედოშვილი,—სურათი.....	1
II—იოროდიონ ვედოშვილი ..	3
III—ნატერა,—დაუბეჭდავი ლექსი ი. ევდოშვილისა....	9
IV—იროდიონ ვედოშვილი ზ მისი პოეზია,—დ. კასრამისა... 12	12
V—გაზაფხული,—ლექსი ვ. რუხაძისა	22
VI—მოგონებანი. I—მწყემსობა,—გაბრაუდ გოგუაძისა... 23	23
VII—გაზაფხულდა,—ლექსი დ. ელიაშაშვილისა ... 31	31
VIII—ჩაისმენის ხელმწიფის და მისი შვილის ჯიმუშიერის არაკი,—სამეგრელოში ჩაწერილი ზღაპარი იოს. ეიფშიძის-მაერ... 32	32
IX—ჩვენი სამშობლოს წყლები,—მდინარე ქსანი, ი. ხუციაშვილისა .. 43	43
X—სამკურნალო ხელოვნება და სახელოვანტკმული მკურნალები, (წერილი მეოთხე, დასასრული),—ივ. როსტომიშვილისა .. 49	49
XI—გასართობი,—შარადები და რებუსის აღსნა..... 64	64

ირაკლიონ ეგლაშვილი

2 მაისს დილით მოულოდნელად გაიღივებინა ჩემი საყვარელი მგოსანი ირაკლიონ ეგლაშვილი. თუმცა აგერ რამოდენიმე წელიწადია საშინელი სენით—კლუბით—იყო შეპყრობილი, თუმცა ყველამ იცის, რომ ვისაც ჩააფლავებს თავის უღმობელ ცივ ბრჯყალებს ეს საშინელი სენი, მხელად თუ ვინმე დააღწევს თავს, მაგრამ მაინც არავის არ უნდოდა იმის დაჯერება, რომ ირაკლიონიც მისი მსხვერპლი გახდებოდა. არ უნდოდა დაჯერება, რადგანაც არც დიდს. არც პატარას არ ემეტებოდა სასიკვდილოდ მშრომელთა მომღერალი, ღარიბ-ჩაგრულთა ქომაგი და ბავშვთა გულითადი მეგობარი, მოსიყვარულე, მწრთენელი ირაკლიონი. აი ამიტომ იყო მოულოდნელი მისი სამუდამოდ გამოსალმება.

იროდიონის ნამდვილი გვარი ზოსიტაშვილი იყო, მაგრამ მწევრ-
ლობაში ის გამოგონილი

იროდიონ ევლოშვილი მეუღლია

ლო წერა, ნამეტნავად ამ ბო-
ლო დროს; სწუხდა, რომ ვერ
სწერდა ბავშვებისათვის მოთ-
ხრობებსა და ლექსებს, რაც მისი
არსების წრფელ მოთხოვლებას
შეადგენდა.

ქართველ ხალხს მწვავედ
მოხვდა გულში მისი გარდაც-
ვლების ამბავი და აატირა ამ
დანაკლისმა, მაგრამ განსაკუთ-
რებით მასი დაკარგვა დააკლდა
ბავშვებს. დააკლდა, იმიტომ
რომ ისეთი მოსიყვარულე, ბავ-
შვის გულის შესაიდუმლე ბევ-
რი როდია ჩვენში. „ნაკადუ-

გვართ გამოვიდა. დაირქვა
ევლოშვილი, რადგანაც მის
დედას ევლო ერქვა, და
რადგანაც იროდიონს თა-
ვისი დედის დიდი სიყვა-
რული ჰქონდა. იროდიო-
ნი ახლა 43 წლისა იყო.
უკანასკნელი წლები ავად-
მყოფობაში გაატარა და
მაშასადამე ტანჯვაში. მას
ფიზიკურ ტანჯვაზე კიდევ
უფრო სტანჯავდა ის, რომ
არ შეეძლო ისე მუშაობა,
როგორც უწინ, არ შეეძ-

იროდიონი რუსეთში ყოფნის დროს.

ლისა მკითხველებმა იციან, როგორი სხივოსანი სმენის მქონე პიროვნებაა იროდიონ ევლოშვილი. მისი უყვარდა მას ყველა ბავშვი, ვინც უნდა ყოფილიყო

დედა იროდიონ ევლოშვილისა.

ის: ღარიბი თუ მდიდარი, მუშა თუ მოსწავლე, ობოლი თუ მშობლებიანი. მათი სიხარულით ხარობდა, მათი მწუხარებით დარდობდა.

იროდioni დაასაფლავეს 8 მისს დიდუბეში, ^{მარკინსულის} ^{მთლიანად} მოღვაწეთა პანთეონში, ბავშვების მეორე დიდებულ მწერლის ვაჟა-ფშაველას გვერდით. აუარებელი ხ.ლხი მისდევდა მის

შვილები იროდიონ კვდოშვიდასა:

ვანო, თამარ, ბეტა, თინა და დისწული ფარნაოზ.

ცხედარს, რომელსაც მისვენებდნენ ქვაშვეთის ეკლესიიდან დიდუბემდის ხელით, ყვავილებით შემკულ საკაცეთი. ბევრი

მგრძნობიარე სიტყვები წარმოსთქვეს სხვადასხვა სახეობის
ბათა, მუშათა, კავშირთა წარმომადგენლებმა. აუარებელი

ირ. ევლოშვილი ია ვკალაძესთან და შიო მღვიმელთან.

დებეშა და სამხიმრის წერილები მოვიდა და მოდის, არა თუ
საქართველოს ყოველი კუთხიდან, შორეულ რუსეთიდან,

ერ. ქ. 1935 წლის
 № 5

ციმბირიდან, ბრძოლის ველიდან, ერთი სიტყვითადად ადგილებიდან, სადაც კი ქართველი კაცი, მდიდარი თუ ღარიბი, გადასახლებული თუ მეომარი ბედს გადაუტყორცნია და თავის მწუხარებასა და თანაგრძნობასთან ერთად უგზავნის იროდიონის დაობლებულ ოჯახს თავის წვლილს, ძმურ შემწეობას.

ღარიბი იყო იროდიონი ქონებით, ღარიბად ცხოვრობდა, მაგრამ ამავე დროს მდიდარი იყო ის მადლიერი ხალხის სიყვარულით. ამ უკანასკნელ წლებში, ავადმყოფობის დროს, როდესაც ხალხმა იგრძნო, რომ ჰკარგავდა იროდიონს, პატრონობა გაუწია ავადმყოფს, აძლევდა შეძლებას წასულიყო საექიმოდ აბასთუმანს, სოხუმს, მაგრამ შემწეობა დაგვიანებული გამოდგა, და იროდიონი გამოგვეცალა ხელიდან. მიცვალვებულს თან გაატანა მადლიერმა ერმა კრემლები მწუხარებისა და სინანულისა, რომ დროზე ვერ დადგა დარაჯად და მიუშვა მასთან საშინელი მტერი—სენი, რომელიც ისე დაურიდებლად და უწყალოდ შედის ღარიბ ოჯახში და ირჩევს მგრძნობიარე, სათუთი გულის ადამიანს მსხვერპლად.

იროდიონს დარჩა მეუღლე და ოთხი პატარა შვილი. არაფერი, სრულიად არაფერი არ დაუტოვა მან თავის საყვარელ ძვირფას არსებათ, გარდა სამშობლოს და მშობლიური ხალხის მისდამი წრფელი, ცხოველ-მყოფელი სიყვარულისა. მაგრამ ვანა ეს საკმაო არ არის? ამ სიმდიდრეს რომელი სიმდიდრე შეედრება?..

ნ ა ტ ვ რ ა*)

ხალ წლის ღამე თენდება,
ფრთებს აბარტყუნებს მამალი:
ძილის გუდასთვის ჩემიო
ყიყლიყო არის წამალი!

მაგრამ არ სძინავს სოფელსა:
თოფი გრიანებს თოფზედა.
ხან ყეფით, ხანაც ღმუილით
მურია გორავს თოვლზედა.

კვამლი ცას მიიზღაზნება;
ბუხარსაც მოუღებენია;
წინ მოუკეცავს ბეროსა,
არც იმას მოუწყენია.

*) ეს ლექსი ჯერ არხად არ დაბეჭდილა.

მომილოცნია!—დასძახის
ჩონგურს, ყველასთვის გულითა;
ღმერთო, შენც გამაძლიერე
ხარ-კამეჩ-მინდორ ხნულითა!

ღმერთო, მიცოცხლე ცოლ-შვილი,
მოყვარე, მძახლის მძახალი:
ყველამ ჩაიცვას ახალ-წელს
ჩოხა და კაბა ახალი.

ნათლიდედამაც დაზარდოს
შემოდგომისთვის დედლები;
ნათლიმამისთვის ქვევრებში
ნუნუას შეგვევდრები!

ღმერთო და ბედო სოფლისავე,
რაც ქირი გადაგვბდენია,—
გვაკმარე, ნულა გვიჩვენებ,
თორე ატანა ძნელია!

ცოტა რამეს გთხოვ, მისმინე:
ჩემს ეზოსა და კარებში
გზირს, მამასახლისს, ბოქაულს
მოაშლევინე თარეში.

ერთ რამეს კიდევ გაგბედავ,
გასაბედად კი ძნელია:
„ფოპტი“ ფულებზე „ჩინოენიკს“
აალებინე ხელია!

კიდევ სულ ცოტას ვისურვებ:
მომე ტყე-მინდორ-ველია,—
ვხნავდე, ვთესავდე, ვბარავდე,
არ დამიჭირონ ხელია.

ბელელი პერთ ამეფსოს,
 გული სიმზიარულითა;
 თუ ეს ორივე მექნება,
 რად მინდა ქისა ფულითა?

ბოლოს ერთს კიდევ გავბედავ:
 გოგო რო შემომჩენია;—
 კაბა მიყიდე, მიყიდე,
 არ მინდა ძველის-ძველია!

იმდენი რამე ვიშოვო,
 რომ შეუსრულო წადილი,
 დაენიშნო, დაეგვირგვინო,
 გავმართო კაი სადილი!

ღმერთო და ბედო სოფლისაე,
 გვაცხოვრე ქრისტეს სიტყვითა,
 ჩემი ზონგურიც ამას გთხოვს
 თავის ალალი პირითა!

ა. კვდიშვილი.

იო. ევლოშვილი სამხედრო სამსახურის დროს. იგი რუს-იაპონიის ომში იყო
გაწვეული. სურათი გადაღებულია მეგობრებთან.

ირაკლიონ ევლოშვილი და მისი ჰოეზია

ი, ერთი კიდეც აუნაზღაურებელი დანაკლისი! ჩვენი
მწერლობის ისედაც მცირე რაზმს ჩამოჰშორდა ერ-
თი თვალსაჩინო ძალაც, შეიძლება ერთი უდიდესი
მგოსანი, რომელიც დიდმა ილიამ, აკაკიმ და ვაჟამ
მემკვიდრედ დაგვიტოვეს. ხომ გაიგონეთ ი. ევლო-
შვილის სიკვდილის ამბავი? ეჰ, მწარეა საქართველოს ბედი,
მწარე და დამაფიქრებელი. ი. ევლოშვილს, როგორც იცით,
დიდი ხანია ქართველი ერი დასტრიალებდა თავს, გეხსომებათ
ისიც, რაოდენი მზრუნველობა გამოიჩინა: არ დარჩენილა

ქალაქი, სოფელი, რომ მის განკურნებისთვის წავლდით, ვეღარ ვაგაფროსებ. თანაგრძნობა არ გამოეცხადებინოს. თქვენც, ჩემო პატარებო, ბევრჯელ ცხარე ცრემლებით ვითხოვნიათ განგებისათვის მისი ხსნა, მაგრამ ბედმა ტიალმა და უღმობელმა თვით თქვენი უმანკო ცრემლებიც არ შეიწყნარა, ი. ევლოშვილი მოგვტაცა და დაგვაობლა.

რატომ დაიტერა მთელმა საქართველომ ი. ევლოშვილი? რატომ ჰზრუნავდა დიდი და პატარა, ღარიბი და მდიდარი ი. ევლოშვილის განკურნებისთვის? რატომ და იმიტომ, რომ იგი ყველას ეკუთვნოდა, ყველას გულის მესაიდუმლიედ გამოდიოდა. ოჰ, რომ იცოდეთ, როგორი ძნელია ამ დიად თილისმის ხელში ჩაგდება! ადამიანთა გულის მესაიდუმლეობა - ეს მხოლოდ რჩეულთა ხვედრია, ეს იმ რჩეულთა ხვედრია, რომელთა გამოჩენაზე მეტად და მეტად ძუნწობს ბუნება, ანუ განგება. და ი. ევლოშვილიც, როგორც ასეთი, ყველას ერთგვარად ჩასწვდა გულში. გლეხი და მუშა, საზოგადოდ მშრომელი ხალხი, დიდი და პატარა—ყველა მის პოეზიაში ჰხედავს სიციცხლის აუტანელობას. მისი პოეზია ყველასთვის სანუკვარ სარკედ გადაიქცა, რომელშიაც მოსჩანდა არა თუ აწმყოს საშინელი და აუტანელი მდგომარეობა, არამედ ისიც, თუ როგორ და რა გზით დაეხწიათ თავი ასეთს მდგომარეობისთვის, როგორ განთავისუფლებულიყვნენ! განთავისუფლება! ოჰ, დიდი, ძალიან დიდი რამ შემეცნებაა ადამიანთა ცხოვრებაში.

ახლა მკითხეთ, რად გახდა ი. ევლოშვილი ხალხის მესაიდუმლიედ. სწორედ ამ კითხვას მოველოდი თქვენგან. ყოველი სიბრძნის წყარო მთელათ იმ წრეშია, სადაც ამ სიბრძნის პატარებელი დაიბადა. ი. ევლოშვილი ღარიბთა წრეს ეკუთვნის. მისი ნამდვილი გვარი ხოსიტაშვილია. დაიბადა სოფ. ბოდბისხევეში, 1873 წ. მამა მისი ამავე სოფლის ეკლესიის მთავარი იყო. ეს არც ისე დიდი და შემოსავლიანი რამ ხელობაა, რომ წვრილშვილის პატრონს მის მამას იროდიონის-

თვის კარგი აღზრდა და განათლება მიეცა. ი. ევლოშვილის მასწავლებელი უმთავრესად ბუნება იყო, ხალხი, ის წრე, სადაც ტრიალებდა, ვისთანაც უფრო ახლოს იყო. მას წესიერი და თანდათანობითი წვრთნა სკოლის კედლებში ჰასაქში მოსვლამდე არც კი მიუღია. მას ვხედავთ პანსიონში, ხან სამოქალაქო სასწავლებელში, ხან სასულიეროში, ხან სამხედროში. პირად ცხოვრების პირობებიც დაუდგრომელია. ევლოშვილს მოხელეს, ევლოშვილს უადგილოდ მოხეტიალეს, ევლოშვილს მხედარს, ევლოშვილს ჟურნალისტს, ევლოშვილს მგოსანს... იმ რა სახეებით ვხედავთ მას ცხოვრებაში გამოსვლისას. უკანასკნელი გზა ჟურნალისტობა და მგოსნობა მისი ხვედრია სიკვდილამდე. მგოსანი სწორედ ამ სახელით კვდება...

უნდა იცოდეთ, ჩემო პატარებო, რომ ჩვენი ქვეყანა, საქართველო, მეტად და მეტად პატარა ქვეყანაა, რომ კალმის ანაბარად საშუალოდ მაინც იცხოვროს ადამიანი. ი. ევლოშვილმაც თავის მწერლობით ვერ დაიდგა არა თუ სასახლე, უბრალო ქობიცი-კი, რომ თავისუფლად და მოსვენებით შესძლებოდა მუშაობა. ღარიბი იყო და ღარიბად მიდიოდა მისი ცხოვრება. ამიტომაც ღარიბთა და გაქირვებულთა ცხოვრებას მეტად გარკვევით აუღო აღღო. მისი პირველი ხნის ლექსები სულ მათ გაქირვებას აგვიწერს. ყოველთვის ჰყენებს. თითქმის არაა ისეთი ლექსი, რომელსაც ასეთის ამოკვენისით არ ათავებდეს:

„აქუ, ტახლაჲ, სიფედათ,
ერთხელ მამღერე ტახლადა“.

ან და ასე:

„ვათ გამახაროს უტყუთა შევლანსა,
ოჯეს გულს ჰგმარავს შეტყუელთა კენესა“?

ხომ გაიგონეთ „მეტყველთა კენესა გულს მიგმირავსო“! დაუგდეთ ყური, შეისმინეთ, ეს უბრალო სიტყვის თამაში

ირ. ბედლოშვილი წერაკიძის საზოგ. მდუკუბში, ზის შუაბუ შიგთსთონ, აქთოიქით უბსედან შორ მდვიმელი დო იო ტკლო, მე.

როდია: „მეტყველთა კენესა“... ეს ისე თვალსაჩინო ^{სწრაფად} თია აღამიანთა ცხოვრებაში, მაგრამ მის დასანახად ^{საგანგებოდ} უნდა მოვმართოთ თვალი და ყური, თორემ ადვილი საქმე როდია მზგავსი „კენესის“ მოსმენა. აღამიანთა ყურიც, თვალიც, გულიც და სულიც საუკუნეთა განმავლობაში შეეჩვია სიგულქვევს და ევდოშვილისთანა მამხილებელი მგოსანი ანუ წინასწარმეტყველია საქირო, რომ დაეინახოთ, რომ თვალი აგვეხსნას, ყურმაც შესძლოს მოსასმენის მოსმენა. აი, ერთი უდიდესი ღირსება ევდოშვილისა ესეც გახლავთ, რომ გაათვითცნობიერებულმა საქართველომ წრფელი გულით დაიტირა იგი, როგორც ერთი საუკეთესო მხილებელთაგანი, როგორც ძველი წინასწარმეტყველი!

ი. ევდოშვილი მარტო ერთი მხილებით როდი კმაყოფილდება. როგორც შშრომელი ხალხის მეგობარი, იგი უმთავრესად მათ დასტრიალებს თავს, სცდილობს გააგებინოს, თუ საიდან მოდის მათი ტანჯვის ნიაღვარი, სცდილობს მკრედილი სიტყვებით განუმარტოს, რომ ამ გაჭირვებისა და ტანჯვის მიზეზი თვითონ ისაა და მისი დაუდევრობა. მეტი არ იქნება, თუ იცით, გაგახსენოთ, და თუ არ იცით,—მიგივითოთ მის მეტად თვალსაჩინო ლექსზე, რომლის გახეპირება, ვგონებ, ყველასათვის სავალდებულო უნდა იყოს, ვისაც უყვარს შრომა. ვისაც შრომა დაუფასებია, ვისაც ხალხის ტანჯვა გულთან ახლოს მიუტანია. აი ეს ლამაზი ლექსიც:

„რას შესტკეპ, ძმაო, ფანჯარაში მდიდრის ქუდაჯას?
 არა ჭკავს განა კონკად ქვეუღს შენს ძველს ფანჯას?
 შენ გააკეთე, შენ შეტკეპნი, ძმაო, ეგ ფანჯა,
 მაგრამ რაღაც მანქანებით შენ კი არ დაგრწა!
 ის სხვამ წაიღო, შენ გარგუნა ეგ კონკის ძველა!
 ასე რად ჭხდება?—ჭკითხე მაინც შენს თავს ერთხელა!“

ხომ ხედავთ, რა სადაა, რა მარტივი სურათია! ყველაფერი ის სიმდიდრე, ძვირფასი ფარჩეული, ეს ხავერდის ქულა-

ჯა შექმნა მუშამ, მაგრამ მოხდა საოცრება, მისი გაკეთებულ
 ლი მას ვერ შერჩა. ჰო და „რად ზღება ასე“? აი საკითხი,
 რაზეც უთითებს ევლოშვილი. საუკუნოები მიჰქრის, სიმდიდ-
 რის შექმნა ეკისრება „კონკად ქვეულ ფარაჯის“ ანაბარად
 დატოვებულ მშრომელთ და მაინც შიათ, სწყურიათ, მაშინ
 როდესაც ისინი, ვინც არას აკეთებენ, განცხრობაში არიან.
 ჰო და „რად ზღება ასე“? აი ის საკითხი, რომლის აუცილებ-
 ზელ გარკვევას მოითხოვს ევლოშვილი, რომ სიმართლე დამ-
 ყარდეს ქვეყნიერებაზე, ეს ის სიმართლე, რომელმაც ბედნიერ-
 რება უნდა დათესოს ადამიანთა შორის!

თუ ევლოშვილი მშრომელ ხალხს დასტირის თავზე, მა-
 თი უბედობის გამოსწორებას ანდომებს თავის საკუთარ ძალ-
 ლონეს, სამაგიეროდ პატარათა შორის, უკეთ, თქვენს შორის
 სცდილობს ამ მშრომელთა ბავშვების ყოფა-ცხოვრების სუ-
 რათები გადმოგიწალოთ, დაგაფიქროთ, შეგაყვაროთ ტან-
 ჯულთა ბედი, გამოზარდოს და აყვავილოს სათნოება თქვენ-
 ნი ფაქიზი სულისა, რომ გახდეთ ადამიანები, ამ სიტყვის
 უკეთილშობილესი მნიშვნელობით და არა მეტყველ პირუ-
 ტყვებად! ოჰ, გოროზ და ბოროტ ადამიანებს, ვისაც არ ძა-
 ლუძთ შეიგნონ სხვათა ტანჯვა, დიალა, რომ მეტყველი პი-
 რუტყვის მეტი არა ეწოდებათ რა! და აი, რომ ასეთი სამარ-
 ცხენო მომავალი აეცდინებინა თქვენთვის, ჩემო პატარებო,
 ევლოშვილი გიმღეროდით პატარა და სანუკვარ ლექსებს, სა-
 დაც შოისმოდა ნალვლიანი ხმები, სევდა და კაეშნიანი მგლო-
 დიები. არ გაგახსენებთ ყველას ერთად, თქვენ საყვარელ
 „ნაკადულის“ ფურცლებიდან ბევრი რამ მოგაგონდებათ „ქვრი-
 ვი ლელეს“ სახით, ანუ „კიკოთ“, ან და „ბელურას ცრემლე-
 ბით“, რომელსაც ზამთრის გამო პურის მარცვალი ვერ უპო-
 ვნია და შიმშილით მოსთქვამს თავის ბედს. აი ესეც:

„ქუ გასაფხულია დამაზო, საფხულია ზურმუხტისაო,
 შენ, მოხაბიხე ბაღახო, სიმღერაჲ დიდი ტყისაო,

მადით, შეწვევით ბავშვებს, დაა მატეს კარა სხლამი, **მეწვიეთ, ვისაც არ გწყალობთ აღერსი სიყვარულისა.**

ვინც უნდა იყვით, სწორებო, ჩუსტებითა თუ ქაღმწითა,
 ვეკლას მიგიღებთ, კენაცვით, ერთგული სიყვარულითა.
 მამ ჩემსკენ, ჩემო წვეულნო, ჭარიმით თქვენა სედასა,
 ჩემო მანათ სტუმრებო, ვევიღნო ჩემის გულასა.

ხომ გაიგონეთ, რომ აქაც ვედოშვილი სწორედ იმათ იწვევს, „ვისაც არ სწყალობს აღერსი სიყვარულისა“! ვინ არიან მერე ასეთები? რა თქმა უნდა, „ჩუსტიანი და ქაღმწებიანი“, ეს იგივე ტანჯული და ღარიბ-ღატაკის შვილები. ეს ნორჩი „უვაილნი“ ჩვენი მგოსნის სპეტაკი სულისა.

მგოსანი ვედოშვილი ამ უზომო სიყვარულისთვის პირად უბედურობას იტეხავს თავზე, მას ასეთი სიმღერებისთვის პირს უკრავენ, ატუსაღებენ და რუსეთში ასახლებენ, ცივსა და ყინულიან ქვეყანაში, სადაც მგოსნის სუსტმა ბუნებამ ვერ აიტანა გასაპირი, ქლექით ავად გახდა, და მხოლოდ რამდენიმე წლის ტანჯვა წამების შემდეგ გამოისტუმრეს სამშობლოში, როდესაც იგი ჩვენ აღარ გვეკუთვნოდა და უკვე სიცოცხლითვე დასამარებულად უნდა გვევლებოდა. ტუსალობისა და გადასახლების დროს მგოსანი ვედოშვილის სევდა მეტად მძიმე შეიქმნა. იგი მშფოთავდა. მისი სევდა, ტანჯულ ხალხისგან გამოწვეული, გაიზარდა, მთელ ქვეყანას გადაეთარა. მას უყვარს სამშობლო, უყვარს და ენატრება თავისი ქვეყანა, თავისი ალაზანი, შორიდან სწუხს და სულით და გულით შოილტვის მშობლიურ ალაზნისაკენ. მერე რაა ალაზანი მისთვის? რად უყვარს ასე რიგად? ყური დაუგდეთ, მგოსანი თვითვე გეტყვით ამის პასუხს: „რად მიყვარს ალაზანი“?

რად მიყვარს ალაზანი

„რად მიყვარს ალაზანი, შრიალა ვერხვთა შორის მოდუდუნე, ჩაყოლებული ერთის მხრივ აქრელებულის ველით,

მეორეს მხრივ კი ატეხილი ქალით, საიდამაც მის წიაღში ჩაიყურება ტოტებ-დაშვებული მტირალა ტირიფი, მკვლავებ-გაშლილი რცხილა და მუხა ამაყი, წასული შორს, მალლა ცისაკენ?

რად მიყვარს ალაზანი, რომელსაც თავს გადმოსცქერის მწვერვალ-გათეთრებული და კალთებ-დაზურმუხტებული მთა გომბორისა, მთა კავკასიისა?

ალაზანი, რომელსაც დილით გრილი სიო ჩამოსდევს ხოლმე მთებიდან, წყნარი ნიავე ეჭურჩულება მის მობუტბუტე ტალღებს, ციდან ისარივით დაშვებული მერცხალი სცემს თავის თეთრ გულს; დილა-ადრიან ქალიდან გამომხტარი კურდღელი ეთამაშება მის კიდეს და ყელმოდერებული ხობი იბანს ქოჩორს კეკლუც პატარძალივით მის პაწია ტოტში, რომელიც კარჩხლებში შეკპარვია ქალას.

მზიარულია დილით, მზიარულია საღამოთი, ხოლო შუადღისას კი, თითქოს მოღლილი მგზავრიაო, გაჩუმებულა ვერხვების ჩრდილში, გაუტვრენია სული და მიდის, მიიზლაზნება ქვევით დინჯად, აუჩქარებლად. ამ დროს ქალიდან დაძლულუნებს ქედანი და სიციხისაგან შეწუხებული გვრიტი შესჩივის მზის უდიერობას.

დიალ, ასეთია ალაზანი, და მიყვარს, მიყვარს გულითა და სულით, როგორც ძველი მეგობარი, რომელთანაც შირბენია, მითამაშნია!

და ეს მართლაც ასეა. ის ხომ იმ მთების შვილია, სადაც მეც დავიბადე; მან ხომ იმ მთებში აიდგა ფეხი, რომელთა კალთებზედაც თვით მეც გავიზარდე. ის ხომ შუა გასწოლია იმ ველსა და ქალას, რომელთაც მე უზიარებდი ჩემ სიბარულს, რომელთაც მე შევჩიოდი ჩემ დარდებს!

დიალ, მე და ის ერთის მშობლის შვილები ვართ—ერთის სამშობლოსი, მისის ძუძუთი გაზდილები, და ამიტომ მიყვარს ასე ჩემი ალაზანი!

და ალაზანი ხომ ცრემლია იმ უდიდესი მშობელისა, რომელსაც საქართველო ჰქვიათ. ყველა ამის დაკარგვა ხომ სიკვდილია სიცოცხლითვე“?

და აი, ჩვენი მგოსანი მთელ რიგ ლექსებში ასეთი სიყვარულით აგვიწერს ჩვენ სამშობლოს.

დიდი აღამიანი დავკარგეთ ქართველებმა ევლოშვილის სახით. სამწუხარო სწორედ ის არის, რომ ქლექმა და სიკვდილმა მოუსწრო სწორედ დავაეკაცებისას, როდესაც ძლიერი სული და მკვეთრი კალამი ბევრს რამეს გვპირდებოდა გასამხნევებლად, მაგრამ ეს ბევრი რამე საიდუმლოდ წარიღო თანა!..

დ. კასრაძე.

გაზაფხული

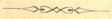
აზაფხულის ნაზი ხელი
გაშლილ შთა-ბარს აგვირისტებს
და სიცოცხლის ნექტარს ასმევს
აკოკრებულ ფოთოლ-კვირტებს!

აქ ია ჰფეთქს, იქ ყაყაჩო,
იფურჩქნება ზამბახ-ვარდი...
მარგალიტებს მოაპკურებს
ცა უძირო, ცა ლაფვარდი!

ქორწილი აქვს დღეს ბუნებას,
ხელთ უპყრია შვეების თასი:
ძმადღთ შუე ჰყავს, დაღთ— მთვარე,
მაყრიონად — ფრინველთ დასი!

ჰანგი ჰანგს სცელის, ტაში ტაშსა,
ნაზად როკავს დედოფალი...
ვიშ, ბუნებაე! შენი ცქერით
როგორ გაძღვს კაცის თვალი!

გ. რუხაძე.

მოგონებანი

(სამხედრო დანა სუფარულას და შვედეთის ელჩის ნიქ შვილს).

მწყემსობა.

ოცა ზაფხული დადგა და მეც შეიდი წელი შემისრულდა, მამამ გამომიცვალა მონდობილი საქმე: თიქნების მწყემსება მახლობელ ტყეში ჩემ უმცროს დას ჩააბარა, მე კი ხარები გამატანა სამწყესაჲდ სუფსის ¹⁾ ქალებში და ყოველ დილით მბარებდა: — კარგად აბალახე, გა-

სისინებული მოიყვანე საღამოს... ისე შინ არ მოხვიდეო!

ძალიან დაღონებული ვიყავი. თიქნების მწყემსვის დროს ამხანაგები ბლომად მყავდა, დღეებსაც მხიარულად ვატარებდი: ბურთაობა, კენქოპია, ყაჩაღობა, უბუ-მალია — ყველა ამნაირ თამაშობაში ვერაფერს ვემედრებოდა, პირველი მე ვიყავი. ხშირად შევერეკავდით ხოლმე პატარა ჯოგს ბნელ ტყის სიღრმეში და იქ დავეძებდით მოცეს, წითელ-თაფა სოკოებს, ავდიოდ-თ მაღალ ხეებზე. ვმღეროდით, დავბტოდით და ვგორაობდით ხმელი ფოთლების ბუმბულში; ვაჯავრებდით ფრინველებს და ვწიოდით სხვა და სხვა ხმაზე, ვკიოდით ტურებივით, და აუწერელ შიშში მოგვეყავდა თიქნები. თუ მოგვინდებოდა რამე „პირის გასასველებელი“, ამასაც ბლომად ვპოულობდით: ტყის პირად ყანები იყო, და იქ დავეძებდით კი-

¹⁾ მდინარეა გურიაში.

ტრებს, რა თქმა უნდა—დიდი სიფრთხილით, რომ არ დავენახეთ.

ყველა ეს მაგონდებოდა ტრიალ მინდორზე, სადაც დილიდან საღამომდე უნდა მეხეტიალა ცივი მკადის ნატეხის შემხედვარე. თუმცა დილით დედა მკადთან ერთად ყველის პაწაწკინა ნაქერსაც მაძლევდა და მბარებდა: „მილოკე-მოლოკე და პირიქით ეყავიო“, მაგრამ მე მაინც არაფერი მრჩებოდა სადილისთვის. სხვა არა დამრჩენოდა რა,—უნდა შევრიგებოდი ახალ მდგომარეობას. ხშირად ვტიროდი, სუფსის პირზე მჯდომარე, ვიხედებოდი სოფლისაკენ, რომელიც მოსჩანდა ხეებით ღამაზად შექოჩრილ გორაკზე.

თვლით დასანახავადაც შემძულდა ხარები—წიქარა და შავგულა, და ზოგჯერ კიდევაც ვიყრიდი ხოლმე იმათზე დაგუბებულ ჯავრს: ხან ქვას შევსტყორცნიდი და მოვარტყამდი რქაზე, ხან ვაგინებდი და ვსწყევლიდი:

— მგელმა გაგაძრო ტყავი ორივეს... მიწა ქამეთ, მიწა!

მაგრამ ხარებს არაფრად მიაჩნდათ ჩემი კრულვა-გინება, გაუმადლრად ბოკავდნენ ამაღლებულ, ახვარდებულ ბალახს, არხეინად იქნევდნენ კუდებს, ხან ცალი თვლით შემომხედავდნენ და, თითქო დამცინიანო, ფშვინავდნენ.

— კი, აბა რა... თქვენ რა გიქირთ... მე კი ცივი მკადი უნდა ვლაცნო... ხრო შევაჯდა ზურგზე, ხრო,—განვაგრძობდი წყევლას.

საღამოს, როცა ზაფხულის მზე, შავი ზღვისაკენ ჩაკიდული, ვარდისფერ დოღბანდს აქსოვდა სხივებით მწვანე ტყეს, და, მაშასადამე, სახლში წასვლის დროც ღგებოდა, მაშინ ცოტა მოთბებოდა ჩემი გული: ხარებს აღარ ვლანძლავდი, პირიქით, ვეალერსებოდი, ვაქებდი, რომ დღეს კარგად გაძლნენ, უკუით მოიქცნენ, სხვის ყანაში არ გამექცნენ და ამით ააშორეს ჩემ ზურგს მაშის წყეპელი; თუ იმათ აჩნდათ ზურგზე ჩემი ჯოხის ზოლები, ხელით ვასწორებდი, ებანდი, ზოგჯერ კიდევაც ვკოცნიდი და ბოდიშსაც ვიხდიდი.

ყველა ეს მარტო საღამოს.. დილით კი, დაფრთხილები
 თუ არა გზაში ჩემს ყოფილ ამხანაგებს, პატარა ჯოგით ტყი-
 საკენ გამგზავრებულებს, კვლავ იღვიძებდა შური და მეგუ-
 ბებოდა ჯავრი...

უნდა მოგახსენოთ, რომ თიქნების მწყემსობაში ჩემ მე-
 ტოქეზედაც დიდი სიამოვნებით ვიყრიდი ხოლმე ჯავრს;
 როცა საღამოს ისიც დაბრუნდებოდა ტყიდან, მოუჯდებოდა
 ცეცხლს ფეხშიშველი, ეკლით დაკაწრულ-გასისხლიანებულ
 წვივებით, აკრიალებულ შავ-შავ თვალებს გვაეღებდა ყველას
 და დაიწყებდა გაუთავებელ ტიტინს, თუ როგორ ითამაშა
 დღეს, რამდენჯერ მოიგო კენკობიაში, როგორ გაიგონა ღე-
 ლიდან ტურის ჭყავილა და სხვ., მაშინ მე ვსკდებოდი გულ-
 ზე და ვეძებდი მიზეზს, რომ წავეკიდებოდი და გამეღაბა ის.
 მიზეზის პოვნაც არ იყო ძნელი:

— ყანასაც კარგად შეაქმევედი თიქნებს... ან ასე: — რამ-
 დენი კიტრი მოიპარე დღეს?

საკმარისი იყო ასეთი შენიშვნა ჩამერია იმის ტიტინში,
 რომ ის გაცეცხლებულიყო და ჩემთვის რამე უსიამოვნო
 ეთქვა, და მეც ხომ ეს მინდოდა; ატყდებოდა ჩხუბი, იმას
 მეორე პატარა და მოეხმარებოდა, მერე უფროსი დებიც ჩაე-
 რეოდნენ შიგ; ბოლოს დედა ყველას გვტკეცებდა თავში თი-
 თო ორ-ორს და გამოგვრეკდა სახლიდან; მამის ყანიდან და-
 ბრუნებამდის არ შესწყდებოდა ტირილ-ყვირილი, მამასთან
 კი ლაპარაკიც გვეშინოდა, მეტადრე დებს.

ერთხელ ასეთი უბედურება შემემთხვა: ნაშუადღევს ჩამ-
 ძინებოდა მინდორზე, და, როცა გამომეღვიძა, შავგულა აღარ
 იყო. ის ძალიან მოყვარული იყო ჭიდაობის, დიდი უსინი-
 დისო ხარიც იყო და გამეპარა სადღაც; ტირილ-ყვირილით
 ვირბინე, ვეძებე, მაგრამ იმის კვალიც გაჭქრა; ჯერ საღამო
 არც კი იყო, მარტო წიქარა გავდენე და გავიქეცი სახლში
 უფრო იმის მეშინოდა, — მამას არ მოესწრო მოსვლა ყანიდან;
 როცა ეზოს დაეუახლოვდი, მოვეუმატე ტირილს, დაეიწყე ხმა-

მალლა ჩივილი, რომ თავი საშინლად მტკივა, ფეხები წაეკარი, მჟადი ყვავება შემოქამა, მე ვკვდები შიმშილით და სხვა—ვითომ ეს იყო ჩემი ტირილის მიზეზი; ნამდვილ მიზეზზე, თითქო ეს უბრალო რამ იყო და არც კი მახსოვდა, სულ ბოლოს ვუთხარი შეშინებულ დედას; სანამ დედა უძახდა ერთს, მეორეს და აგზავნიდა შავგულაის მოსანახად, მე ვარჩიე დრო, ფეხ-დაუბანელი დაწვეტი ლოგინში და ვითომ დავიძინე. ბევრი იყვია მაშამ, როცა მოვიდა, მემუქრებოდა მე, ჩამოვათრევ ლოგინიდან... მოვკლაე... თოკით ჩამოვკლდებო, —მაგრამ ხელი არ უხლია „მძინარესათვის“ და გაიქცა სუფსისაკენ. მე ისევ ვიწევი.

— ყოჩაღ, ბიჭო, ყოჩაღ.. ასე არ უნდა ხარების მოვლა! — დამცინოდა და კისკისობდა თიქნების მწყემსი და.

გვიან დაბრუნდა მამა დაღლილი, მაგრამ ხარი ვერ ეპოვა მე საბნის ქვეშიდან ვიჭყიტებოდი და ვხედავდი იმის გაოფლიანებულ სახეს.

— ქალო, შეულოცე ერთი მაინც, — უთხრა მამამ დედას.

დედამ აიღო მაკრატელი, შეკრა ძაფებით და დაიწყო ლოცვა:

— სახელისა ღვთისა მამისა, ძისა, სულისა... ვაი, უი, ქვაი, კუი... მგელს შეუკარი პირი, ჩააგდე ხრამში, არ ამოუშვა თამში... — მესმოდა დედის სიტყვები; გაათავა ლოცვა და შეკრული მაკრატელი ჩამოჰკიდა ლურსმანზე კუთხეში.

იმ ღამეს შავგულა თვითონ დაბრუნდა საიდგანდანაც, ასე რომ დილით დიდი მუქარით და დარიგებით გამამგზავრა მამამ ქალისაკენ.

მესამე დღეს დაინახა მამამ შეკრული მაკრატელი ლურსმანზე და მივარდა დედას:

— ეჰ, ეჰ, ეჰ... ქალო, არ გცხვენია? ცოდვა არ გაქვს სრულებით?... აი მაკრატელი ვერ გახსენი ამდენ ხანს?

მამას ებრალებოდა მგლები, რომელნიც პირშეკრულნი იყვნენ სადღაც ხრამში! . .

ბოლოს და ბოლოს შევეჩვიე მინდორსაც. თუმცა ბევრი იყენენ იქ სხვა პატარა მწყემსებიც, მაგრამ მე იმათ არ ვეკარებოდი: პირველად ერთად ვთამაშობდით, მაგრამ ერთხელ წავიჩხუბეთ; მე გამლახეს, და ამის შემდეგ სულ მარტო ვიყავი.

შემიყვარდა სუფსის მიდამო. აბიბინებულ, ამწვანებულ ყანებში უზარმაზარ გველივით მიიპარებოდა დაკლოკნილი მდინარე. აქა-იქ ჩნდებოდა და ამოსხმულ ვერცხლივით კრიალობდა მზის სხივებში; ფართედ გაშლილ, ახვერდებულ ველზე თეთრი წერტილებივით მოსჩანდნენ თოხებით მომუშავენი; ხან დასავლეთის მსუბუქი ქარი მოიტანდა შორიდან მწყობრ ნადურ სიმღერის ხმებს; შორს, სადაც სუფსა იკარგებოდა ტყით შებურულ მთებში, მალლობზე, მოსჩანდა დიდი შენობა წითელი სახურავით და ქვემოდ პატარა თეთრი ეკლესია; ამ შენობის შესახებ ბშირად შესმოდა, რომ ის ბატონის სასახლეაო. აღმოსავლეთით, თითქო კრიალა ცის სივრცეზე ყოფილიყო დახატული, ამაღლებულიყო თოვლით აქრელებული აქარა-გურიის მთაგრეხილი, და იმის დანახვაზე მაგონდებოდა მამის ნაამბობი ნაძვების გაუვალ ტყეებზე, საშინელ დათვებზე და ყაჩაღებზე; ჩდილო-დასავლეთით, ჯუმათის მაღალ მწვერვალზე, კოხტად წამომდგარიყო პატარა მონასტერი, და იმის ფანჯრები შუადღისას თვალის მომჭრელად ელვარებდნენ მზეზე; როცა ამ მონასტერს ვხედავდი, მამისვე მონათბრობი შემდეგი სურათი მიდგებოდა თვალწინ: ბნელი ღამე; საყოველთაო დუმილი; ღრმად დაძინებული სოფლები; მონასტრიდან ძლივს მოისმის ცისკრის რეკა; ამ ღროს მამა გზაში მოდის და ხედავს: ჯუმათის მწვერვალიდან გადმოფრინდა რალაც უცნაური, ცეცხლივით მნათობი ფრინველი; გადაუარა დადუმებულ სოფლებს, რამოდენიმეჯერ მწარედ დაიკვნესა — «ვაი, ვაიო», დაეშვა ძირს, სუფსის ველისაკენ, შამოუარა პატარა თეთრ ეკლესიას და იქ გაჰქრა...

ხშირად გამიტაცებდა ხოლმე ოცნება: ხან შორეულ მწვერვალზე აფორინდებოდი და იქიდან ვხედავდი უსაზღვრო ზღვას, რომელშიც იწვა ქვეყანაზე გარ-შემორტყმული გველეშაპი და კუდი პირში ეკავა, რომ ქვეყანა არ დაქცეულიყო.

ხან სუფსას მივყვებოდი ყვინთვით და ვათვლიერებდი შიგ სხვა-და-სხვა თევზებს... აგერ კლდის ძირში გრძელ თმა-წვერ წყლის კაცსაც მოვკარი თვალი და შეშინებული მიჩქარი... აგერ დედასაც დაუნახავარ და კივილით მომდევს, მაგრამ მე უკან—მოუხედავით მივცურავ შორს-შორს და... აჰა, ზღვა... ხარების ოდენა თევზები... ზღვის კაცები... ზოგჯერ ხოლმე მთიდან ცაზედაც კი ავცოცდებოდი, რასაკვირველია, ქურდულად, რომ უფალს არ დავენახე: იქიდან ვხედავდი ზღვაში მჯდომარე მზეს და მთვარეს; ვგორობდი წითლად შეღებილ სველ ღრუბლებზე, ცოტას კიდევ ვიპარავდი, რომ დედისთვის მომეტანა... უმარულის წასასმელად!.. აგერ ჩემს ზევით ანგელოზი გადაფრინდა. თვალი მოვკარი და მოვრბივარ უკან...

კარგი იყო ცაზე, მაგრამ მიწაზეც არა უშავდა რა; დავდიოდი მდინარის მალალ ნაპირზე, სარკესავით სუფთა წყალში ვათვლიერებდი თევზებს, ვნატრობდი იმათ ხელში ჩაგდებას, უყრიდი მქადის ნამცეცებს; ხან, მქადის მაგივრად, ბალახის თავთავეებს გადაუგდებდი და უზომოდ მიხაროდა, რომ ვატყუებდი და ცხვირს ვაკრევივინებდი ბალახზე ან ჯოხზე.

ანკესიც მქონდა, მოპარული ქინძისთავისაგან გაკეთებული, მაგრამ ამით, ბაყაყებს გარდა, ვერაფერს შევაცდინე.

ხან დიდრონ მწვანე კალიებს ვიჭერდი, ძაფით ყველას ერთად ებორკავდი და საძოვრად ვუშვებდი—ჩემი ჯოგი არის მეთქი, ვამბობდი. ხან გრძელკუდა ყვითელ ჩიტებს, მაბზაკუნებს¹⁾ ქვით ვეპარებოდი, მაგრამ მოსაკლავად კი ვერ ვიმეტებ-

1) ბალო —ქანქალა.

დი. ხშირად დავსცინოდი გრძელ-კისერა უშნო ყანებში, როცა ისინი ფთხილად დადიოდნენ არშინიან ფეხებით წყლის პირას ან ქაობში და ათვლიერებდნენ ბაყაყებს, თევზებს და სხვა; მე მივეპარებოდი, უცებ ქვეს შევსტყორცნიდი და ხმა-მალლა სიცილით მივაძახებდი:

— ყანჩა — ბაბუა, ყანჩა — ბაბუა!

სამაგიეროდ ძალიან მაჯავრებდნენ ყვაეები — პირდაპირ უტიფრად მექცეოდნენ: ხან ბალახში დამალულ მქადს მპარვდნენ და სასიმიინდეს სახურავზე მიადღებოდნენ, ხან ხარებს დააჯღებოდნენ ზურგზე და რალაცას ჰკენკავდნენ; თითქმის ყოველ დღე უგებდი იმათ მახეს, მთელ ჩემ სადილოს იმათ შევაქმევედი მოსატყუილებლად, სხვა-და-სხვა რიგად ვულოცავდი, მთავარ — ანგელოზს სანთელს ვპირდებოდი, მაგრამ მახეში ერთიც არ ვარდებოდა, და მე, ვითომდა იმათ გულის საკლავად, — აბა სხვა რაღა შემეძლო! — ხმა მალლა ვმღეროდი:

ყვაეო, ყვაეო, ყვანჩალოო,
დღედა შენი დამხჩვალაო;
თუ წამოხვალ, ქე გატირებ,
თვარა ტურამ დაგქამაო.

ადამიანთა შორის ორი მეგობარი მყავდა.

ერთი იყო მოხუცებული ოქროპირ-მენავე, რომელსაც დაცინვით რკინის — პირას ეძახდნენ. როცა მდინარეზე გასაყვანი არაეინ იყო, ოქროპირი მიაბამდა ნავს ბუჩქს, თვითონ ჩაწეებოდა შიგ და უცქეროდა ცას. დაწეებოდნენ თუ არა ჩემი ხარები დასასვენებლად, მეც მოუჯღებოდი ნავში ოქროპირს და ვლაპარაკობდით. რას გინდა არ მომიყვებოდა ოქროპირი? მაცნობდა სხვა-და-სხვა თევზების ზნე-ჩვეულებას — რომელი რით იკვებება, სად უყვარს ცხოვრება, რომელი უფრო ადვილი დასაჭერია, რომელი „უნახიანია“ და არ შეიძლება იმის დაჭერა; იმას ნავთან მოჩვეული ჰყავდა თევზები და

მოზრდილებს თითქმის ყველას იცნობდა; სადილის სხვა-რიგად დაარაკუნებდა ხოლმე ნიჩბით, და ნავს შემოსეოდნენ თევზები: მოჩვეულნი იყვნენ ცომზე და მქაღზე.

— ჰო, მოდი, ჩემო ჩიტუკებო?.. უჰ!.. ამ ქაშაბს ვინ უკბინა ზურგზე?.. გველი უკბენდა დაღუპული... ზოლებიანი ქართალი არ მოსულა, — ამბობდა ოქროპირი და ათვალიერებდა თევზებს:

— ნეტავი მაგათ ცხოვრებას, რომ არავინ იკერდეს!

როგორ შეეძლო მეთევზეს ბადე გადაესროლა ნავის ახლო: ოქროპირი უყვიროდა, აგინებდა:

— შე ბინძურო, შენთვის ვზარდე მე ეს თევზები ათი წელიწადი?!.. არ გაბედო ბალის ჩაგდება!..

მეთევზეებმა მენავეს „თევზების ბაბუა“ დაარქვეს.

მომიყვებოდა ოქროპირი თავის ბავშვობაზე, როცა ემსახურებოდა ბატონს — აკვანს არწევდა იმ იქ, იმ წითელ-სახურავიან შენობაში, როგორ სცემდნენ და ატირებდნენ; გადავიდოდა მერე ახალგაზღვობაზე, როცა განთავისუფლდა, მაგრამ სიკეთე არც თავისუფლობაში უნახავს; უკიდურესი სიღარიბე, ცოლშვილის სიკვდილი, მარტოობა, ცემა, დევნა, უსაქმოდ ხეტიალი — ყველა ეს გამოუღვეველ სალაპარაკო მასალას აძლევდა იმას.

მე მიკვირდა, რატომ უნახავს ოქროპირს ამდენი შავი დღეები — მეთქი, და ერთხელ კიდევაც ვკითხე ამის შესახებ.

— შენ რა იცი, ბავშმა... თხას კული საით აბია, იგიც არ იცი, — დაცინვით მიპასუხა ოქროპირმა.

მე ძალიან მეწყინა ჩემი ასე აბუჩად აგდება და დავიწყე მტკიცება, მკოდნია თუ არა, საით აბია თხას კული, მაგრამ აშან არ გასქრა, და გამაწყვეტინა:

— შენ ჯერ ბარტყი ხარ — რძე არ მოგშრობია ბაგეზე... აგერ გაიზდები, თვალს გაახელ და მაშინ იცნობ კარგს და აეს... ახლა შენ-კი არა, მე არ ვიცი, რა უშლის ხელს კაცს რიგინად მოაწყოს ცხოვრება.

ოქროპირს უყვარდა სიმღერა; შეპყურებდა, ნაქმნი ჩაწოთა და ლილინებდა ლილი, ლურჯ ცის მიმზიდველ უფსკრულს და გატეხილი, ყრუ ხმით, უფრო ხშირად ეს სიტყვები მესმოდა: „ოხერო, წუთის სოფელო, სად, როდის დამიღამდები“.

მეც მასწავლა რამოდენიმე სიმღერა და ლექსები, მაგრამ, როცა ერთი ამ უკანასკნელთაგანი საღამოს სახლში ვიმღერე. სამი ოთხი მტკეცა დედამ ზურგს ქვევით და დამიყვირა: — მეტი არ გავიგონო მაგისტანა ბინძური რამეო.

ერთმა გარემოებამ დაგვაშორა მე და ოქროპირი.

ერთხელ იმას ცოტა დაელია მეწისქვილესთან და ღრმად ჩაეძინა ნავში, ასე რომ ჩემთან ლაპარაკის თავი აღარ ჰქონდა; მე კარგა ხანს ვიჯექი იქ და მომეწყინა; ბოლოს მშვენიერი აზრი მომივიდა თავში, — მოდი ერთი მეც ვინაეოსნო მეთქი.

აფხსენი ნავი, ავიღე ნიჩაბი და... მაგრამ რა დავინახე, რომ მე ნავი არ მემორჩილება, სანამ კიდესთან ჯერ კიდევ ახლოს ვიყავი, ჩაეხტი წყალში და ამოვედი ნაპირზე, ნავი კი ნელ-ნელა ჩაჰყვა ქვევით; მაშინვე გავრეკე ხარბები და გავიქეცი. შორიდან დავინახე, როგორ მიეჯახა ნავი წყალში ჩაფლულ ხეს, როგორ წამოვარდა ოქროპირი, მოუსვა ნიჩაბს ხელი და ხანდისხან მუშტს იქნედა ჰაერში.

ამის შემდეგ აღარ მივსულვარ ოქროპირთან.

მეორე მეგობარი ჩემი იყო ფარნაოზ მეწისქვილე. გამხდარი, დაბალი, ბეჭებში ცოტა წახრილი, ფქვილით გათეთრებულ ძონძებში, მუდამ გაბურძგვნილი და ფქვილით სავსე თავით, წითელ წვერა, გრძელ-ბეწვიან, გადმოხურულ წარბებით, რომლებზედაც ახლად — მოსულ თოვლივით ედო ფქვილის მტვერი, ენა-ჩლოუნგი, -ახლაც მიდგია თვალწინ ფარნაოზის ასეთი სურათი. იმას არ უყვარდა ვინმესთან ლაპარაკი; შეუსვენრად დაცოცავდა შეყრილ ტომრების გარშემო, რაღაცას ჩურჩულობდა, ლანძღავდა და სწყევლიდა თავეებს და ვირთხებს, რომელნიც თავისუფლად დახტოდნენ წისქვილში და იქნევდნენ გრძელ კუდებს.

წვიმის დროს მიედენიდი ხოლმე ხარებს წისქვილთან; ხარები სასიმიინდეს ქვეშ დაწვებოდნენ; მე ფარნაოზთან დიოდო და მოვეუჯდებოდი ცეცხლს. ხშირად მადღებდა ნაოზი მსხალს, ვაშლს და ატამს: ყველა ეს „ქრთამად“ მოქონდათ მცხოვრებლებს, რომ ამით დაეჭარებინათ მოტანილ სიმიინდის დაფქვა. უფრო კი ერთი რამ მიზიდავდა წისქვილში: ფარნაოზი შეუღარებელი ოსტატი იყო ფქვილის ღომის მზადებაში და გამზარ ყველსაც საუცხოოდ ხარშავდა ღომში... რა თქმა უნდა, მეც სადილის დროს ვარჩევდი, რომ მხედენოდა რამე.

ოქროპირ მენავეც წისქვილში დადიოდა სასადილოდ (ნავი იქვე ახლო ება); ხშირად ეხუმრებოდა ის ფარნაოზს უბერტყავდა ზურგს, საშინელ მტვერს ადენდა და ეუბნებოდა:

— ბიჟო, ფარნაოზავ, რად იხრჩობი ამ ფქვილში?... გაირეკ-გამოირეკე, თვალები გამოიწმინდე, ერთი მაინც გადახედე ღვთის გაჩენილ ქვეყანას!..

— სენ ნომ ხედავ ქვეყანას, მაგით ნა გააკეთე... — ზარმაცად უპასუხებდა ფარნაოზი და განაგრძობდა ცხელ ლუქის გორებას პირში.

— აბა მთელ შენ სიცოცხლეში თავგების „ჯანდრათ“ უნდა იყო?. დასცინოდა ოქროპირი.

— სენც ხომ ან მოგბეზნებია თევზების ბაბუობა? — არც ფარნაოზი რჩებოდა ვალში.

ზოგჯერ ხოლმე ქრთამად მოტანილ ღვინოსაც გადაპკრავდნენ ჩემი შეგობრები ..

სასაცილო იყო მეწისქვილე, როცა ქარის დროს სადმე მიდიოდა: თითქო გამოუღვეველი ფქვილის ტომარა იყო თვითონ — სულ ბოლად ასდიოდა მტვერი.

არა — ერთხელ გამიჩერებია წისქვილის ბორბალი ღარში ქვის ჩაგდებით, მაგრამ ვასწრებდი დამალვას, და ფარნაოზს ჩემზე იქვიც არ მოქონდა. ნავის გაშვების შემდეგ კი წისქვილსაც ჩამოვშორდი და სხვა მინდორზე დავდიოდი.

ვინ იცის, იქნება ჩემი შეგობრები ახლა არც კი არიან ცოცხალნი!...

გაბრიელ კოტეჯაძე.

(დასასრული იქნება)

გაზაფხულდა

ოთოლი აშრიალდა
 მალალ კაკლის ზეზედა;
 ბალახი აბიბინდა
 მინდორზე და ველზედა!

წყაროები ლიკლიკით
 ჩამორბიან კლდეზედა;
 მერცხლები ჭიკჭიკებენ
 სასიამო ხმებზედა.

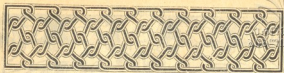
გაზაფხულდა!.. გოგია,
 ჯერი მოდგა ჩვენზედა;
 წამო გავინავარდოთ
 ამწვანებულ ველზედა.

ტაში, ტაში, ბიკებო,
 ცანგალა და გოგონა!
 ერთი შემომხედვეით,
 როგორ ვბტივარ, როგორა.

გაზაფხულდა! ვენაცვა
 მას ეუყუნა თვალშია;
 ამუსიკდა მიდამო,
 ტაში, ტაში, ტაშია!..

დ. კლიოზაშვილი.

ჩაისმენის ხელმწიფის და მისი შვილის ჯიბუშიერის არაკი

რთ ქვეყანას იყო ერთი ცოლიანი ხელმწიფე, სახელად ჩაისმენი. დაბერდა ცოლ-ქმარი და შვილი არა ჰყავდათ. რადგან ჩაისმენი მეტად მდიდარი ხელმწიფე იყო, ფიქრობდა: ვის დარჩება ჩემი ქონებაო, და ცოლ-ქმარი იმდენად მოწყენილი იყვნენ, რომ მათი გაცინება ძვირად იქნებოდა.

ერთხელ ჩაისმენის სასახლეს სტუმრად მოვიდა გარეშე ქვეყნის ხელმწიფე და ცოლ-ქმარი რომ ძლიერ მოწყენილი ნახა, ჰკითხა მათ:

— რისთვისაა, რომ ცოლ-ქმარი მოწყენილი ხართო?

— ან რამ უნდა გავგამხიარულოს, — უთხრა ჩაისმენმა:

— ცოლ-ქმარი მოვხუცდით და შვილი კი არა გვყავსო; ვის დარჩება ჩვენს შემდეგ ჩვენი ქონება, არ ვაციოთ.

სტუმარმა ცოტა ხნის ფიქრის შემდეგ სთქვა:

— წლის თავზე შვილი შეგეძინებათ, მაგრამო...

ჩაისმენი გადაეკიდა სტუმარს და უთხრა:

— „მაგრამ“ რისთვის დაატანე შენს სიტყვას, ამისხენიო.

სტუმარმა უპასუხა:

— თქვენ შვილი დაგებადებათ წლის თავზე, სახელად ჯიბუშიერი დაარქვით; ის ბავშვი იმნაირ ვარსკვლავზე დაბა-

დებული იქნება, რომ, თუ კვერცხი აჩვენე, უცებ სტუმარს გასწავლია და თუ სახელი „კვერცხი“ გააგონე, მისი ბედი ის არი: „რა არის ეს კვერცხი, ამას შევიტყობო“, — იტყვის და იმას გადაჰყვებაო; „მაგრამ“ იმისთვის დავატანე ჩემ სიტყვას, რომ გაგიკირდებათ იმ ბავშვის შენახვაო.

ხელმწიფემ და მისმა ცოლმა რომ ეს გაიგონეს, მაინც ძლიერ გაეხარდათ და სტუმარი დააჯერეს: „ჩვენ ქონებას გადავდებთ და შვილს არ დავკარგავთო“.

შემდეგ სტუმარი დიდად პატივმაცემი გაუშვეს.

წლის თავზე ჩაისმენის ცოლს მართლაც ბავშვი დაებადა. ბავშვი დღეს რომ არის, იმას ხეალ სჯობს, ხეალ რომ არის, იმას ზევ სჯობს. მთელ სახელმწიფოში გავარდა ხმა, რომ ხელმწიფე ჩაისმენს საარაკო ბავშვი შეეძინაო. ვისაც კი რომ შეეძლო მისვლა, ულოცავდნენ ხელმწიფეს ამ ბავშვის შექმნას. კაცს რომ არ უთქვამს, ის ვინც კი მოდის, ჯიმუშიერს ეძახის ახლად დაბადებულ ჩჩვილს. ცოლ-ქმარს ეს ძალიან უკვირთ. ჩაისმენმა ბრძანება გასცა, რომ ჯიმუშიერს კვერცხი არავინ აჩვენოს და არც სახელი გააგონოს. ხელმწიფე და მისი ცოლი მეტად მზიარულად ცხოვრობდნენ.

ერთხელ ჩაისმენი სანადიროდ წავიდა და ჯიმუშიერი ამ დროს ვეზირის შვილთან ბურთს თამაშობდა. გაისროლეს პირველად ბურთი. ვეზირის შვილმა აჯობა ჯიმუშიერს. გაისროლეს მეორედ, — კიდევ ვეზირის შვილმა აჯობა. ჯიმუშიერს გული მოუვიდა და გალურჯდა: რა უნდა ექნა, არ იცოდა. ვეზირის შვილმა უთხრა:

— ბავშო, ამ ზომად გული ნუ მოგივა, თორემ კვერცხივით გასკდებიო. ჯიმუშიერმა უთხრა ვეზირის შვილს:

— რას ჰქვია, ბავშო, კვერცხიო?

ვეზირები რო თამაშობას უყურებდნენ, გაიგონეს ეს და თქვეს: დავილუბეთო.

ვეზირის ბავშვი მაშინვე მოაშორეს ჯიმუშიერს. ჯიმუშიერი გადაირია: „მაჩვენეთ რას ჰქვია კვერცხიო“, — დაინიკა.

მაგრამ კვერცხი რო ეჩვენებინათ, ჯიმუშიერი მოკვდებოდა, თუ არა და მთლად გადაირია, ვერ დგებოდა შინ და გადა-

ვარდნას აპირებდა. ვეზირებმა და ჯიმუშიერის დედამ სახლში ჯიმუშიერის სიკვდილს მისი სხვაგან გადავარდნა ამჯობინეს და მისცეს ერთი ყველაზე უკეთესი რაში. შეუკაზმეს რაში. დაჰკრა მათრახი და გადაიარა ერთი მთა. მეორე მთა, მესამე. დაიღალა, ჩამოხტა რაშიდან და მინდორში დაწვა. ჯიმუშიერის რაში ისეთი აღზრდილია, რო პატრონს ნანატრს აუსრულებს. დღე იდგა კარგი. ჯიმუშიერს რო წაეძინა, გაიღღვა. „რაა რომ ელავს, ამას შევეიტყობო“; შეჯდა ჯიმუშიერი ხელახლა რაშზე და გადაიარა ერთი მთა, მეორე, მესამე. დაიღალა, ჩამოხტა რაშიდან ხელმეორედ და მინდორში დაწვა. ამ დროს ისევ გაიღღვა. დღე კარგია. „რაა, რომ ელავსო“, გაკვირვებულია ჯიმუშიერი. გაიხედა და დაინახა, რომ ერთი მოლოზანი წყაროზე მიდის წყლის ამოსაღებად. ჰკითხა ჯიმუშიერმა ამ მოლოზანს:

— რა არის, როცა ლრუბელი არსადა სჩანს და დღის
კი?

— შვილო, — უბასუბა მოლოზანმა, — ეს შენ კი არა, ვინაც შეიტყო, ნეტავი იმათაც არ შეეცუოთო.

ჯიმუშერი არ მოეშვა მოლოზანს: მაინცა და მაინც მი-
თხარო. ბოლოს მოლოზანმა გაუცხადა ჯიმუშიერს: „ამა და
ამ ადგილს ერთი მზეთუნახავია. ზევით ოდაში ზის და ის რო
სარკმელიდან ხელს გადმოჰყოფს, მაშინ განათლდება და
ელვაც ის არისო. ახალგაზრდებმა, რომლებიც ამ ქალის სა-
თხოვრად მიდიან, უნდა ახსნან ის, რასაც ქალი მათ ეტყვის.
თუ ახსნეს, ცოლად მიჰყვება, თუ არა და, თავი უნდა მოჰკვე-
თოს. რაც რო ეზოში მესრებია, სამის შეტს ყველას წამოგე-
ბული აქვს თითო კაცის თავიო.

ჯიმუშიერმა თავის გულში სთქვა: ის ქალი ცოლად უნ-
და შევირთოო. გამოეთხოვა მოლოზანს, მოახტა რაშს და გას-
წია. გადაიარა ერთი მთა, მეორე, მესამე. ამნაირად თორმეტ
წელიწადს იარა ჯიმუშიერმა და დიდი გაიზარდა. ბოლოს
გაიხედა და ნახა, დგას ერთი დიდი ოდა. მიაღწია ჯიმუშიერ-
მა ოდასთან, მაგრამ ეზო ერთიანად განათებულია იმ ქალის
შუქით, ისე რომ თვალები ვერ გაახილა. როგორც იყო ჯი-
მუშიერი ოდაში შევიდა. ქალი მოეგება, მაგრამ ვაჟმა თვა-
ლი ვერ გაუსწორა, როგორც მზეს.

— ვაჟო, რისთვის მოდიო? — ჰკითხა ქალმა.

— ძლიერ გაქებენ და შენ სათხოვრად მოვედიო, — უბა-
სუბა ჯიმუშიერმა.

ქალს შეუყვარდა ჯიმუშიერი და უთხრა:

— ვაჟო, ძლიერ მეცოდები, მაგრამ რა ვქნა? ჩემი დედ-
მამისაგან დაბარებული მაქვს და მეც ქვაზე ფეხი მიდგია *),
თუნდ სათხოვარიც რო იყოს, მას გავეყვები ცოლად, ვინც
ამიხსნის: გულის ვარდი და გულის დარდი რა არის? ვინც

*) ე. ი. ბტაკე და შეუწყველი ვარო.

ამას ვერ ამიხსნის, თავი უნდა მოგვევითო. შენც ხელმწიფის მესრები სამის მეტი სავესე მაქვს კაცის თავებით; მაგრამ რადგან შენ ასე შემოიყვარდი, ვადას მოგცემ ერთ წელიწადს ამ გამოცანის გამოსაკითხავად და მოსაფიქრებლად. ერთ წელიწადში თუ ვერ ახსენი, ვინც ახსნის, მას წავეყვები ცოლად. ასე ერთ წელიწადს შენ გიყურებო.

— კარგიო, — უთხრა ჯიმუშიერმა და თან გაიფიქრა: თუ ვერ ავხსენი, სულაც არ მოვალო.

გამოეთხოვა ქალს და გასწია. იარა, იარა და ნახევარი წლის შემდეგ ერთ გარეშე სახელმწიფოს მივიდა. გზაზე სულ ამას ფიქრობს: რა არის ეს გულის ვარდი და გულის დარდიო, მაგრამ ვერაფერს მიხვდა. ბოლოს გაიხედა და დაინახა, როცა და ქვეყნის კაცი ხელმწიფის სასახლის ეზოს კართან დაბარგებულა. ქიშკარი გაღებულია. ხელმწიფე თავში იცემს და ტირის, აქედანაც მთელი ხალხი მიატირებს. ლხინივით სმა-ქამაა და რისთვის ტირიან, თავი არ უჩანს. ჰკითხა ჯიმუშიერმა და უპასუხეს, რომ იქ შესვლის ნება არ არისო და ასე თავი რო არ უჩანს, ისე მივატირებთო. ხელმწიფეს არ უნდა გააცხადოს, რაც დაემართა, და ვინც შეიტყობს, იმ წამსვე მოჰკლავსო.

ჯიმუშიერმა მოუქნია რაშს და ხელმწიფის ეზოში შევიდა. ხელმწიფემ ჯიმუშიერს არაფერი უთხრა. საღამოს ხელმწიფემ უცებ ეზოს კარი დაჰკეტა. ჯიმუშიერი ხელმწიფის სასახლეში შევიდა და ნახა: ზევით ჰკიდია თორმეტთავიანი დევის თავი, კარს ერთი თეთრი ფინიაა მიწოლილი, ზევით მიმინო ზის და თვალდაუხამხამებლად დევის თავს უცქერის. ჯიმუშიერს ძლიერ გაუკვირდა ეს. ამ დროს შემოვიდა ხელმწიფე და ჰკითხა:

— რისთვის მოსულხარო?

ჯიმუშიერი მოუყვა და უთხრა:

— გულის ვარდი და გულის დარდი რა არის, ამის ასახსნელად ვარ გადმოვარდნილიო.

ხელმწიფემ უთხრა:

— შვილო, ხომ ხედავ ჩემს ეზოს ხალხი როგორ ახვევია. იმათ შემოსვლის ნება არა აქვსთ, მაგრამ მაინც მოდიან

იმის შესატყობად, თუ რა სატირალი დამემართა მე. გულის ვარდი და გულის დარდი ორივე აქ არის. ვინც ამის შეტყობისათვისა სიკვდილს ირჩევს, იმას აუუხსნი და მაშინვე მოვკლავ, რადგან არ მინდა ჩემი ამბავი ვინმემ გაიგოსო; ხოლო ვინც სიცოცხლეს ირჩევს, ის აქ დარჩება ერთ წელს. წლის თავს შაბათ ღღეს ტირილი იქნება და კარს რო გავაღებ, აქედან გაევა. ახლა რომელი გირჩეენია, შვილოო? — ჰკითხა ხელმწიფემ.

— რო შევიტყო და შემდეგ მოვკვდე, ის მირჩეენიაო, — უპასუხა ჯიმუშიერმა.

— მაშ კარგიო, — უთხრა ხელმწიფემ, — მე თავის საკვეთელს მოვიტანო. ადგა და წავიდა. ამ ღროს რაშმა უთხრა ჯიმუშიერს:

— ნუ გეშინია! შენ თუ ზურგზე დამამაგრდები, ეზოს გადავახტებიო. როდესაც შემჯდმე, ისეთი მათრახი დამკარი, რომ ერთი შოლტი ტყავი ცალ გვერდზე ამძვრეს და ერთიც შეორეზგო.

ამ დროს ხელმწიფეც მოვიდა და მოიტანა თავის საკვეთელი. მოჰყვა ხელმწიფე ამბავს:

— მე ძლიერ მდიდარი ხელმწიფე ვიყავი. კოლი შევირთე ისეთი, რომ როგორც მზეს, ისე ვერც მას შეხედავდიო; დაც მყავდა მზეთუნახავზე უკეთესი. ვცხოვრებდი ბედნიერად და არა მქონდა გულის დარდი ჩემს კოლს შეჰყვარებოდა თორმეტთავიანი დევი; ეს შეეტყო ჩემს მზეთუნახავ დას და მან მე მითხრა: დევი დავიჭირე, თავი მოკვეთე და ხომ ხედავ, ეგერ მიკილია. ჩემმა კოლმა ეს შეეტყო ჩემს დას, დასწყველა და თეთრ მწვერად გადააქცია; ხედავ, ეგერ კართან წევს. ჩემი კოლი მე მთლად ვერ მოვკალი, დავსწყველე და მიმინოდ ვაქციე; როგორც კი მიმინოდ გადაიქცა, აგერ ზევით შეფრინდა და იმ ზომამდე უყვარს დევი, რო თვალს ვერ აშორებს. ეს განა ჩემი გულის დარდი არ არის?

ახლა ყოველ წლობით ერთ შაბათ დღეს ჩემს ხალხს მოვიწვევ. დილიდან მოყოლებული საღამომდის ეზოს კარი მაქვს გაღებული და მე ვტირი აქ, ისინიც იქიდან მომატირებენო. ამ რიგად რაც რო მე დამემართა, იმას სხვას არ ვატყობინებ და თუ ვისმე მოვუყევი ჩემი გარემოება, მას იმ წამსვე მოვკლავო.

გაათავა ხელმწიფემ ამბავი და ახლა ჯიმუშიერს თავი უნდა მოჰკვეთოს. ჯიმუშიერი ელვის სისწრაფით რაშს შეახტა, დაჰკრა იქით-აქეთ მათრახი და ორივე გვერდზე თითო შოლტი ტყავი ააძრო. რაშმა ისკუბა და ეზოს უშველებელ ციხეს თავს გადაველო. მოკვდა ჯავრით ხელმწიფე, მაგრამ რა უნდა ექნა?

ჯიმუშიერმა გასწია ქალის სასახლისაკენ. ქალის ეზოში ყველა მესრები საესე იყო კაცის თავებით. ქალმა რო გარე-

მოება ჰკითხა, ჯიმუშიერმა აუხსნა, რა არის გულის და გულის დარდი. ქალს ძლიერ გაეხარდა და კოლად გაჰყვა ჯიმუშიერს. დიდი ხნის შემდეგ ჯიმუშიერმა ჰკითხა კოლს:

— აქ რო ვიყოთ, ის გირჩევნია თუ ჩემსას წამყვებო?

— იქეთ წაგყვებო, — უპასუხა ქალმა.

გამოეწყენენ წასასვლელად: ქალმა ცისა და ჰვეყნის სიკეთე და სიმშვენიერე ურმებს დაუწყო და წამოვიდნენ. იარეს, იარეს და ცხრა მთა გადაიარეს. მოაწიეს ჩაისმენის სასახლეს.

ჩაისმენი და მისი კოლი შვად გამოწყობილი სხედან მას აქეთ, რაც ჯიმუშიერი გადავარდა. ვეზირები ყველა გადაასახლეს. ერთხელ გაიხედეს და დაინახეს, რო ქალი და ვაჟი

მოდის, მაგრამ ვერ იცნეს. ჯიმუშიერი და მისი კოლი ავიდნენ სასახლეს და დასხდნენ. ჯიმუშიერმა ჰკითხა დედას:

— ბატონო, რამ მოგაწყინათო?

ჩაისმენის კოლმა ქმარს უთხრა:

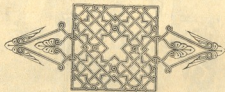
— ამ ბავშვის ხმა ჯიმუშიერისას ჰგვანებია და ვუმტკიცოთ ჩვენი ქონებაო.

ჯიმუშიერმა ველარ მოითმინა და სთქვა:

— მე ვარ თქვენი შვილიო.

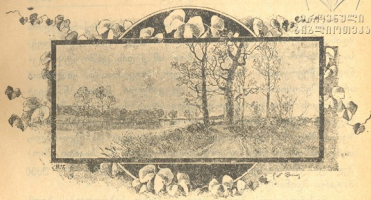
ჩაისმენი და მისი ცოლი გაშტერდნენ ნამეტანი სიხარულით და როდესაც გონს მოვიდნენ, გადაეხვივნენ და გადაჰკოცნეს ჯიმუშიერი და მისი ცოლი. ჯიმუშიერი მოუყვა დედამას თავის თავგადასავალს. გამართეს ლხინი. ვეზირები ისევ დააბრუნეს და შემდეგ ბედნიერად ცხოვრობდნენ ყველანი.

სამი ვაშლი, სამი ბროწეული
 ღმერთმა ნუ მოგიშალოთ,
 თქვენი ხელით მოწეული.

საქართველოს
წიგნების კავშირი

ჩვენი სამშობლოს წყლები

მდინარე მხანი

მორბის, მოშხუის ცელქი მდინარე,
მოათამაშებს ცოფიან ტალღებს
და თან მოუთხოვს საგმირო ამბავს
გასამხნეებლად მიწდორს და ბაღებს.

ვენი სამშობლო, საქართველო, არის ძუძუს
მაწოვებელი დედა მრავალ მჭუხარე თეთრ-ქა-
ფიან ჩანჩქერების, ბროლ-წყლიან, დაუდგრო-
მელ ნაკადულების, ხალისით მორაკრაკე გრილ
წყაროების, მარდ ტალღებ-მოკისკისე მდინა-
რების და წყალ-გამქვირვალე ტბების; ყველა
ეს წყლები ერთგულად და სიამოვნებით ემსა-
ხურებიან ჩვენ კეკლუს სამშობლოს ნიადაგის მორწყვაში,
მრავალნაირ მცენარეთა საკეთილდღეოდ და სასიხარულოდ.

უმთავრესი ადგილი, სადაც სათავე აქვთ საქართველოს მდინარეებს, არის კავკასიონის ქედი, რომელიც საარაკო მდევსავით გაქიმულია ორ ზღვას შუა. ამ ქედის ცაში ატყორცნილი მწვერვალნი ზამთარ-ზაფხულ თოვლით და ყინულით არიან შემოსილნი; ეს თოვლი და ყინული, წყლად ნაქცევი ზაფხულის მზის ცხოველ-მყოფელ სხივებისაგან, მიწაში ეონავს და შემდეგ ანკარა ნაკადულებად ამოჩქრილებს მიწის ზედაპირზე: ნაკადული უერადება ნაკადულს და ნელ-ნელა, თანდათანობით ჩნდება მოზრდილ რუს ოდენა ნაკადი, რომელიც კვლავ იერთებს თავის მზგავს ნაკადებს და უკვე პატარა მდინარედ იქცევა.

საქართველოს მდინარეების წყლით საზრდოობას ხელს უწყობს აგრედვე ქუქუნა წვიმის წყალი.

მდინარე ქსანს აქვს სათავე კავკასიონის ქედის ერთ-ერთ უმაღლეს მწვერვალის ძირში; ეს მდინარე არის ქვემო ქართლში და ძმად მოხვდება ლიახვსა და არაგვსა; დასაწყისი ამ მდინარისა დუშეთის მაზრაშია, დასასრული—გორისაშია.

ყნოლის მთის აღმოსავლეთით 9583 ფუტის სიმაღლეზე მდებარეობს მთის ტბა, სახელად ყნოლის-ტბა; იგი ღრმა არის, წყალი მკვირვალე და ცივია, თევზი იქ სრულებით არ ბუდობს. მისი ზედაპირი უდრის დაახლოვებით ექვს ოთხკუთხეურსს. ამ ტბის სამხრეთის მხრიდან გადმოდის პატარა ჩუხჩუხა ნაკადი, ხალისით მორაკრაკე; ეს არის მდინარე ქსნის დასაწყისი. მდინარე ქსნის ნაპირები აქ დაბლები არიან. შემდეგ ეს მდინარე ღრმავდება და მოშხუის ხეობაში, მაღალ მთების შუა.

მდინარე ქსანი ამ ალაგას ორი მოზრდილი რუის ტოლა იქნება. იგი მოსჩქეფს დასავლეთიდან აღმოსავლეთისაკენ, მაგრამ წინ რომ აპყუდებია ლომისის მთა, მდინარე ქსანს, თითქო ამ მთის ცაში ატყორცნილ მწვერვზე აშენებულ წმიდა გიორგის საბელობის შორს განთქმულ ეკლესიის რისხვის შეჭმინებიაო, პირი სამხრეთისაკენ უქნია, აჩქარებულა, და-

ქანებულა და ეს სიმკვირცხლე, მთაში შეთვისებულა მთაში
ნარჩუნებია თვის შესართავამდე.

ქსანი ერთვის მდინარე მტკვარს მარცხენა მხრით რკინის გზის სადგურ „ქსნის“ დასავლეთით. აქ ქსანს, როცა დაუნახავს ზარმაცად მოზლაზუნე მტკვარი, ეს ქართველ წყალთა მამა-მთავარი, და შეუტყვია თვის დასასრულის მოახლოვება, დანანებია თავი, მოუსურვებია კვლავ თავისუფლების, საკუთრად არსებობის შენარჩუნება, დაუპირებია მის ხელიდან გასხლტომა, კალაპოტი დასავლეთისკენ შეუბრუნებია, მაგრამ მაინც ვერ გაჰქცევია მტკვარს და ჩუხჩუხ-ტირილით დაჰნებებია.

მდინარე ქსანს თვის დასაწყისიდან შესართავამდე ერთვის მრავალი მთის ნაკადი და ხევის წყალი; დასაწყისიდან სულ რამდენიმე ვერსსზე ქსანს ერთვიან ეამურა, გორგა და ბახტულა; შემდეგ ერთვის ცხრა-მშულა მარცხენა მხრით; მერე კურთა, სოფ. მონასტრის ქვემოდ, მარჯვენა მხრით, და დასასრულ აღეურა, რომელიც ჩამორბის სოფ. აღევზე, რის გამოც მიუღია თვის სახელი; იგი ერთვის ქსანს მარცხენა მხრით. სხვა წყლები ისე პატარები არიან, რომ მცხოვრებელთ არ შეუწუხებიათ თავი მათთვის ცალკე საკუთარ სახელების გამოგონებით და პირდაპირ „ხევის წყალს“ უწოდებენ.

მდინარე ქსანს ერთვის რამდენიმე სამკურნალო წყალი, რკინა და გოგირდ-ნარცვი, რომლებითაც მცხოვრებნი სარგებლობენ სხვა-და-სხვა ავადმყოფობის გასაკურნავად და უფრო ხშირად დაკრუნჩხულების მოსარჩენად. საქონელი, თითქოს იცოდეს მათი მკურნალი ძალა და მარგებლობა, ძალიან ეტანება ამგვარ წყლებს. ეს სამკურნალო წყლები ჯერ სრულებით არ არიან მეცნიერულად გამოკვლეულნი და შესწავლილნი. მეფე წყლები მოიპოვება სოფ. ბაგინის ახლო; გოგირდისა კი—ყანჩავეთთან.

მდინარე ქსანი, ეს ჩვენი „ცა-ფირუზ, ხმელეთ-ზურმუხტ“ სამშობლოს შვილი, საამური სანახავია: ხან მოხტის, მოეჭკა-

რება, თითქო საშურო საქმეზეა დაბარებული და უგვიანდებო ან ვინმე მღევარი დასდევნებია და სურს მას დააჭროს ვიო, და ამ დროს არ ინდობს არაფერს და არავის, თუ წინ გადაელობება, წინ დაუხვდება და დააგვიანებს; რაც და ვინც უნდა იყოს იგი, შეგებრძოლება, ეკვეთება მთელი თვის ძალით და უეჭველად ჩამოიშორებს გზიდან და ძლევა-მოსილი განაგრძობს მსვლელობას; ხან თითქოს მომეტებული სიმკვირცხლით, ქვიდან-ქვაზე და კლდიდან-კლდეზე ხტუნაობით მოღლილი, ნელო, ზანტად მიიზღაზნება მწვანე კიდეებს შორის და ბუტბუტებს, ვით გაბრაზებული ან ცვალებად ბედის და იღბლის უმადური; ხან თითქმის ერთ ადგილას ჩერდება, ვით თავბრუ-დასხმული ტრიალებს, ტრიალებს, აღრმავებს მიწას, თითქოს დათვი მოსასვენებელ ბუნაგს იკეთებს, მაგრამ უცებ ერთს მძლავრად შემოტრიალდება, შურდულის ქვასავით გაეკანება და ისევ ჩვეულებრივ გააბამს დაუსრულებელ მღერას: ხან სიხარულით სავსეს, ხან ნაღველით გაქლენთილს.

მდინარე ქსანი ფრიალ სასარგებლოა იმ მრავალ სოფლის მცხოვრებთათვის, რომელნიც მოფენილან მის მარჯვნივ და მარცხნივ აყუდებულ მთების ფერდობებზე. ეს მდინარე რწყავს ამ სოფლების შამულ-დედულს: სახნავენს, ვენახებს და ბოსტან-ბაღებს. ქსანივე რწყავს მუხრანის კარგა მოზრდილ ველზე გაშენებულ სოფლების მიწებსა. ქსნის წყალს სვამს ბევრი სოფელი, სადაც წყარო, ქა და სხვა სასმელი წყალი არ მოიპოვება.

ქსნის ხეობაზე ბევრი წისქვილია, თითო სოფელთან — რამდენიმე, და ზაფხულობით, რადგანაც ახლო-მახლო მთის პატარა მდინარეები შრება და ველარ ძალ-უძს წისქვილის ქვის დაბრუნება, მეზობელ ხეობათა მცხოვრებნი ქსნის ხევის წისქვილებზე ეზიდებიან პურს და სიმინდს დასაფქველად. ქსნის წყალზე აშენებული წისქვილები ჩვეულებრივია, მხოლოდ მთის წისქვილები მით განსხვავდებიან, რომ შენობები ძალიან პატარები არიან, და ქვებიც პატარები ბრუნავენ. მთაში თი-

თქმის იშვიათია კერძო პირის წისკვილი; ერთი წისკვილია რამდენსამე სოფელს ან კომოს ეკუთვნის. განგებ მიჩენილი მეწისკვილე ამისთანა წისკვილში არ არის; თუ ვისმეს სურს დაფქვა, მოვა, მოიტანს ხორბალს, დაფქვავს, შემდეგ გადა-რაზავს წისკვილის კარებს, გადაჰკიდებს ფქვილით სავსე ტომ-რებს ცხენს და გასწევს სახლისკენ.

მდინარე ქსანში ბუდობს მრავალი თევზი. თევზს ხშირად იჭერენ ამ ხეობის მცხოვრებნი. ქსნის თევზი, როგორც თითქმის ყველა ჩვენ სამშობლოს მდინარეებისა, ძალიან გემ-რიელია. თევზს იჭერენ ბადეებით, ხან აკეთებენ ოჩხებს, უფ-რო ხშირად სწყვეტენ მდინარე ქსნის პატარ-პატარა ტოტებს, და დროებით იმოდენა თევზი მოჰყვება ხოლმე, რომ პატარა ბავშვებიც ადვილად იჭერენ ხელაობით მაშინ მდინარეზე არის კიენია და ყვირილი: დასდევენ ხელიდან გასხლტომილ თევზს, იჭერენ და ჰყრიან პატარა მოსაკიდ გოდრებში.

ქსანში რამდენიმე ჯიშის თევზი ბუდობს; მალლა მთებში არის მრავალი კალმახი, რადგანაც ამ თევზს უყვარს სიგრი-ლე, და მთაში წყალი მთელი წლის განმავლობაში შესამჩნე-ვად ცივია. ქსანში ხშირად ხედება ფიჩხულა, ციმორი და მურწა; მხოლოდ იშვიათად: ლოტა, ნაფოტა და ფშატალა, ანუ ლაფში ტოპია. მოხვდება ხოლმე ათასში ერთხელ ორა-გულიც.

მდინარე ქსანი ჯერ მორბის მალალ, თოვლით და ყინუ-ლით შემოსილ მთებს შორის; შემდეგ თოვლი და ყინული ჰქრება, და რჩებიან მხოლოდ კლდოვანი მთის ფერდობები. მერე ეს ფერდობები იმოსებიან მშვენიერი ტყით, რომელ-შიაც მოიპოვება თითქმის ყველა ჯიშის ხე და მასთან უზარ-მაზარი. ამ ხეობის მცხოვრებნი იტყვიან ხოლმე, ზოგს ისეთ ვეებერთელა ხეს შეხვდება კაცი, რომ იმისაგან მთელი სახლი-სათვის საჭირო ხის მასალა გამოიჭრებაო. დასასრულ ქსანი მიიკლავება ველად. ამ ველს ეძახიან მუხრანის ველს; მას გულის დამტკობელი ჯეჯილი და მრავალ ყვავილ ნარევი,

თვალისათვის სასიამო ბალახი ამშვენებს, რომლებსაც თანადაც ქსანი არ იშურებს თვის ცივ და ანკარა ნოყიერ წყალს.

ბევრ ადგილას მდინარე ქსნის ნაპირები წარმოადგენენ ატეხილ ქალას, ზოგან გაუფალს, სადაც ცხოვრობენ მრავალი ფრინველები, რომელნიც ბანს აძლევენ ტალღათა კისკისს.

მთაში ქსანს უჭირავს ვიწრო ადგილი: მთების შუა ვიწრო ხეობაში; ამიტომ აქ, თითქოს მთებისაგან შეწყუხებული, დამზგავსებია ცოფიან ნადირს და თეთრი ქაფის ფაფარი მოუგდია ზევით. ბარად რაკი ჩამოუნადირია, ველზე ფართოდ გაუშლია თვისი კალაპოტი და არც ისე ღელავს და შუოთავს, როგორც მთაში.

მორბის მდინარე ქსანი, მოუთამაშებს თვის კიდებზე და ნაპირზე მდგომ მცენარეთა და სოფლებს და მოუთხრობს დაუსრულებელ ამბავს წარსულისას, მასზე, რაც თვით უნახავს და თვითვე გაუგონია; ნახვით და გაგონებით კი ბევრის მომსწრეა ეს მთების ცელქი შვილი. მას უნახავს, როგორ მოიტაცეს 1724 წელს ჩვენი ძველი ცნობილი მწერალი დავით გურამიშვილი ლეკებმა და წაიყვანეს დაღესტანში, საიდანაც ის გაიპარა რუსეთში. იმ დროს რუსეთში იმყოფებოდა მეფე ეახტანგ VI, რომელმაც გურამიშვილს გაუჩინა სამსახური. ამის შესახებ თვით პოეტს აქვს დაწერილი მშვენიერი ენით ავტობიოგრაფიული ლექსები, რომლებიც იწყებიან შემდეგი სტრიქონებით:

„მო, ყური მიგდე, მოგითხრობ
ტყვედ ჩემსა წაყვანისასა:
ქვეყნის წახდენის მიზეზით
ესცხოვრობდი სხვის ქვეყანასა,
სადაც უხმობენ სახელად
ქსნის ხევზე ლამისყანასა“-ო.

ქსანს უნახავს, როგორ ებრძოდა სახელოვანი გმირთა-გმირი გიორგი სააკაძე საქართველოში შემოსეულ მტერს მის

კიდევბზე, რათა მამული ეხსნა მათ ბატონობისაგან და ხალხი დაჩაგვრა-დამონებისაგან.

და კიდევ ვინ მოსთვლის, რას არ მოსწრებია ეს მღიწარე!

ის მთის მწვერვალნი და ფერდობნი, რომელნიც დასცქერიან ქსნის ტალღების ჩქარ სრბოლას, დაგვირგვინებულნი არიან მრავალ უღრეკ კლდოვან ციხეებით და ცაში ამაყად აყუდებულ კოშკებით, კობტად ნაშენ საყდრებით და ღიდებულ ხელოვნების ტაძრებით, წმინდათა სახელობის ეკლესიებით და ხატის გზის მაჩვენებელ ნიშებით. ყველა ამ შენობათ დიდი ღვაწლი მიუძღვით ჩვენ წინაპართა წინაშე და თითქმის ყველა ციხეზე, საყდარზე და კოშკზე არის ხალხში დარჩენილი თქმულება, ბევრჯელ ზღაპრული, რომელთაც სარჩულად უდევს სინამდვილე, დროს ვითარებისგან შეცვლილ-გადასხვაფერებული.

ერთ მაგარ ციხეზე, რომელიც ჯერაც მტკიცედ სდგას და ამაყად დაჰყურებს თვის გარემოს, ხალხი იძახის, რომ ქსნიდან იქ ძველად წყალი იყო გაყვანილიო. როცა ერთხელ საქართველოს მტერი შემოესია, ქსნის ხევის ზოგმა სოფელმა ამ ციხეს მიაშურა და სურსათიც მრავალი შეზიდა შეიგაო: ასე რომ არც პური აკლდათ და არც წყალი. მტერმა თუმცა იერიში მიიტანა ციხეზე, მაგრამ ვერაფერი დააკლო, რადგანაც ბუნებით მაგარ სიმაგრეს გულ-გაუტყებელნი ქართველნი იცავდნენ. მაშინ მტერმა გადასწყვიტა ციხისათვის ალყა შემოერთყა და სიმშლილ-წყურვილით იძულებულ ეყო დამორჩილებას. ამრიგად ერთი თვე გავიდა. მტერს იმედი ჰქონდა: ახლა პური თუ არა, წყალი უეჭველად შემოვლევოდათ, და მალე ციხის კარს გაგვიღებენ და შეწყალებას ითხოვენ ჩვენგანაო; მაგრამ დახე მათ გაკვირვებას, როცა ქართველებმა დაანახვეს ციხიდან ცოცხალი თევზები და რამდენიმე თევზი გასაბრაზებლად თავზე გადმოაყარეს; მტერი მიხვდა მაშინ, რომ წყალი ჰქონდათ საიდუმლოდ გაყვანილი, დაუ-

წყო მიღს ძებნა, შაგრამ ამოდ. ასე ნაჯობნი მტერნი იძულებული იყო ციხისათვის ალყა მოეხსნა.

მდინარე ქსანზე, თუმცა ამ წყალს ოთხმოც ვერსამდე აქვს სიგრძე, არც ერთი ხიდი მკვიდრთათვის არ არის გაკეთებული, მიუხედავად იმისა, რომ ხიდი ბევრგან ფრიალ დიდ საჭიროებას შეადგენს.

გაზაფხულზე, როდესაც მთაში თოვლი და ყინული დნება, და ხშირად წვიმაც მოდის, ქსანი დიდდება და ერთი ხუთად იზრდება, მოშხუის, ჰგლეჯავს არე-მარეს და დიდი ხმაურობით, ვით მტერზე გამარჯვებული ლაშქარი, მოეჭანება; მას ამ დროს მოაქვს ქვა, ხე-ტყე, ბუჩქები, ძირიანად ამოგლეჯილი, ერთი სიტყვით—ყველაფერი, რასაც მისწვდება და მოხვდება მისი ძლევაამოსილი მღვრიე ტალღა.

მდინარის ორივე ნაპირზე მდებარეობენ ქსნის ხეველების სახნავე მიწები და ვენახები, და, როცა იგი მოვარდება, უეჭველად რამდენიმე დღიურ სახნავე მიწას მოგლეჯს, გააესებს რიყით და გზად გაიხდის; ქსანს ბევრი ვენახები გაუოხრებია, ბევრი წისკვილი დაუნგრევია და უფრო ბევრი მოსავლიანი სახნავე მიწა გაუესია ქვით და ქვიშით.

ქსნის ხეობაზე ათი ათას სულზე მეტი მცხოვრებია, და ისე როგორ იქნება, რომ დღეში ასზე მეტ კაცს არ დასჭირდეს შეორე ნაპირას ვასვლა; ამიტომაც ბევრი ხიფათში ვარდება; უხილობის გამო ისინი იძულებულნი არიან თავი ანდონ აზღვავებულ და გაშმაგებულ ქსანს, და უკანასკნელიც ძვირად უსვამს თავხედობას მრავალ მათგანს, ვინც მოისურვებს მის გადალახვას. ისე წყალდიდობა არ იქნება, რომ რამდენიმე ადამიანი არ დაალრჩოს. საქონელიც ბევრი უმსხვერპლია მას: კამეჩი, ხარი, ცხენი, ცხვარი. ბევრისთვის საესე ურემი, სარჩო-საბადებელით ან ნაამაგარ ფულით ნაეპკრ ნივთებით დატვირთული, გადაუბრუნებია, მოუტაცნია და პატრონი მწარედ უტირებია.

სამაგიეროდ ზაფხულში, გვალვის დროს ისე ძალიან ჩა-

მოშრება ხოლმე, რომ პატარა გოგო-ბიჭებიც კი არბინდნენ და უშიშრად დატოპავენ შიგ და ქუყუპალობენ. შუადღისას, როცა სიცხე უმაღლეს წერტილამდე აღწევს და შეხუთული ჰაერი ოდნეადაც არ იძვრის, პატარა მებრეები და მწყემსები ჰყრიან ქსანში საქონელს და თვითონაც ეივილ-ხივილით ჩაპყვებიან ხოლმე თან ზაფხულის სულის შემხუთველ სიცხისაგან გახურებულ სხეულის გასაგრილებლად და თავისუფლად სულის მოსაბრუნებლად.

მაშინ გლეხები ქსანზე აკეთებენ ქვა-ხიდს, ან სკრიან ტყეში გრძელ ლატანს, აქა-იქ შეჭკორტიან, რომ კაცმა ფეხი მოიკიდოს, გადასდებენ მდინარის ერთი ნაპირიდან მეორეზე და ისე მარდად გადადიან ამ ვიწრო ხიდზე, რომ ჯოხის მიშველებაც არა სკირდებათ; მაგრამ თუ ცოტა იწვიმა, მდინარე ქსანი კვლავ მატულობს და ხიდს იტაცებს; გლეხებს ისევ სკირდებათ ახალი ხის გადება და ასე ეწვალებიან ქსნის—ხეველები ყოველი წყალდიდობის შემდეგ.

თიბათვის ნახევარში ქსანი იმღვრევა, ცოტა მოწითალო ფერი დაჰკრავს და ვინც არ იცის ნამდვილი ამის მიზეზი, ამბობს: ქსნის სათავეში ერთ მთაზე ორი მღვეი სცხოვრობსო, ისინი ერთურთის დიდი ხნის მტერნი არიან; წელიწადში ერთხელ, ზაფხულობით შეხვედებიან ერთმანეთს და ებრძვიანო; არის დიდი შეჯახება და სისხლის ღვრა; ეს სისხლია, ქსანს ფერს რომ უცვლის და ამღვრევსო.

ნამდვილი მიზეზი, რაღა თქმა უნდა, სულ სხვა არის: ის ტბა, საიდანაც გამომდინარეობს მდ. ქსანი, შემოდგომაზე იყინება, ყინულს ზევიდან ედება დიდი თოვლი ზამთრობით, შემოდგომობით და გაზაფხულობით. რადგანაც ამ დროს, ბარად რომ წვიმს,—მთაში თოვლი მოდის. ზაფხულობით, როცა მთაში ჰაერი თბება, ამ ტბის ყინულის სარქველს უღბვება ნაპირები და თოვლით დამძიმებული ყინული ეშვება წყალში; მაშინ ტბის სივრცე ვეღარ იტევს ყინულით გადიდებულ წყალს, იმღვრევა და ჩამორბის მთის მოწითალო ფერის ფერლობზე, უერთდება ქსანს და უცვლის ფერს.

მდინარე ქსნის სათავეში ბევრი ტბებია; სხვათა შორის შესანიშნავია ტბა-წითელი; იგი მოქცეულია ოდესღაც მომქმედ ცეცხლის მფრქვეველ მთის კრატერში; ამ მთასაც სახელად ჰქვია მთა-წითელი, თვის წითელი ფერის გამო. მის წვერზე არის აშენებული ამ ხეობაზე განთქმულ ხატის—წითელ-ხატის—ეკლესია. ქსნის-ხეობელთ სწამთ, რომ ამ ხატთან ახლო მისვლა შეუძლებელია: ხატი შერისხავს და გააშეშებსო, და მრავალი სულის ცხვრის პატრონმა, რომელიც მთა-წითელის ფერდობზე ამოვებს თავის ფარას, თუ რომელსამე დღეს ხატის სახელობაზე ცხვარი არ დაჰკლა, იმ ღამეს ამისთანა ურჩ მწყემსის ფარას დიდი ზარალი მოეღისო.

მდინარე ქსნის ორსავე ნაპირზე ბევრი სოფელი მდებარეობს, რომელთა შორისაც ზოგი კარგა მოზრდილია და ზოგი ძალიან პატარა; ამ ხეობის სოფლებს მდებარეობა ღამაში აქვთ; ბევრი სოფელია ირგვლივ ბალ-ვენახებით შემოზღუდულ-შემოფარგლული. სოფლებს შორის შესანიშნავნი არიან თვის სიდიდით შემდეგნი: მონასტერი, ქურთა, რომელიც მდებარეობს 3570 ინგლისურ ფუტის სიმაღლეზე შავის ზღვის დონეზე; ეს სოფელი არის საზღვარი ვენახისა; მის ზევით სიცივის გამო ვაზი აღარა ხარობს; ახალგორი, სადაც ვაჰრობს ამ ხეობის მოსახლეობა: ყიდულობს საჭირო საგნებს, წვრილმანს და ჰყიდის თვის ნაწარმოებს: მატყლსა, ყველსა, ერბოსა და სხვა. აქვეა ძველი ციხე: ოძისი—სამშობლო ჩენი ცნობილი დრამატურგისა—დავ. ერისთავის, და თვით დრამაც „სამშობლო“ ამავე სოფელშია დაწერილი; ღამისყანა, ქსოვრისი და თეზი, ცნობილი თავის კარგი თვისების ღვინით.

o. ხუციშვილი

სამკურნალო ხელოვნება და სახელოვანიქმული მკურნალები

(წერილი მეოთხე. დასასრული)

ლუი პასტერმა აღმოაჩინა ძაღლის ცოფის წამალი

წვენ ძველ ექიმებს და დოსტაქრებს საკმაო ცოდნა ჰქონიათ აგრეთვე საბეითალო (საპირუტყვა) მკურნალობაზე. მათ თავიანთ დროის კვალობაზე პირუტყვთა სატკივრების შესახებ ბევრი რამ წამლობა იცოდნენ: ცხერის, ძროხის, ხარის, კამეჩის, ცხენის, ვირის, ჯორის, თხის და ასეთ საქონლის ცხოვრების, სიცოცხლის და ავადმყოფობის შესახებ სრული შესაფერი წარმოდგენა ჰქონიათ. ქართულ საბეითალო მკურნალობას რომ დავაკვირდეთ, თითქმის იგივე გამოვა, რაც კაცისა, მხოლოდ წამლების ზომი-შია განსხვავება, საქონელს მეტი ზომის წამალს ასმევდნენ, ანუ უსვამდნენ. უწინ საქართველოში ისე იყო განვითარებული საბეითალო მკურნალობა, რომ იშვიათად სადმე პირუტყვი მოკვდებოდა სენისაგან. სამწუხაროდ ეს მშვენიერი და ფარსავი ხელოვნება ხალხში მარტო ზეპირად იყო დარჩენილი, მწერლობით მასზე არა ყოფილა რა, შემდეგ კი შეუდგენიან სხვა-დასხვა წიგნაკები.

ქართველ მეფეებს თავიანთ გვერდით ახლდნენ სასახლის ეკიმნი და დოსტაქარნი, ისევე ბეითელნი, რომელნიც საქონლის მკურნალობის გარეშე შევირდებოდა იყვანდნენ და საბეითლო მკურნალობას ასწავლიდნენ. ყველა ეს ყო მიზეზი, რომ უწინ საქართველოში საქონლის კირი ერთობ იშვიათად იცოდა, ძნელად რომ იგი გაჩენილიყო სადმე საქართველოში, და თუ გაჩნდებოდა, იმას ხელად სპობდნენ, თუმცა საქონელს მრავლად ინახავდნენ მთელს საქართველოში. მეტადრე დიდად განვითარდა და გავრცელდა სამკურნალო ხელოვნება დავით აღმაშენებლის და მის შემკვიდრეების დროს, როცა საქართველოში საზოგადოდ აღორძინდა ყოველი დარგი ერის კულტურული ცხოვრება-მოღვაწეობისა და, როგორც ამბობენ, თვით დავით აღმაშენებელი ფრიად დახელოვნებული ყოფილა მკურნალობაში. საზოგადოთ კი უნდა ვსთქვათ, რომ მკურნალობის შესწავლა უწინდელ საქართველოში ითვლებოდა ისეთსავე სავალდებულო სასწავლო საგნად ყოველი განათლებული და ნასწავლი კაცისათვის, როგორც წერა-კითხვა, ღვთის-მეტყველება, ფილოსოფია და სხვა, რის გამოც მაშინ ფრიად ბევრიც იყო ამ მეცნიერების და ხელოვნების მკოდნე. ქართულ ენაზე არსებობს მეთე საუკუნის ერთი კრებული, სახელწოდებით „**შატბერდის კრებული**“. შატბერდი იყო განთქმული მონასტერი ქოროხის ხეობაში და რადგანაც ეს წიგნი ამ მონასტერში დაუწერიათ, ამიტომ სახელიც „შატბერდის კრებული“ უწოდებიათ. ამ კრებულში სხვათა შორის შეტანილია ბევრი საგულისხმო ცნობა ანატომიიდან, ბოტანიკიდან, ფიზიოლოგიიდან, მინერალოგიიდან და სხვა. ეს ცოტაა: დავით აღმაშენებელი მარტო ცოდნით არ კმაყოფილდებოდა და თვით სამკურნალო სახლებიც დაარსა, რომელთ მოვლასა და შენახვას თვითვე ფრიად დიდს ყურადღებას აქცევდა. იმ სხვათა შორის რა სწერია ამის შესახებ ქართლის ცხოვრებაში.

„და კვალად სხვა მოიოგნა საქმე, შემსგავსებულსა და წყალისა და ტკბილისა ღეთისა სახიერისა კაცთ-მოყვარისა მისისა, აღაშენა ქსენონი (სამკურნალო სახლი, საავადმყოფო) აღგილსა შემსგავსებულსა და მშვენიერსა, რომელსა შინა შეკრიბნა ძმანი თვითო სახითა სენითა განცდილნი, გამოამზადა ყოველივე სახმარო მათი უნაკლულოდ და უხვებით და გაუჩინა შესავალნი და საღვაწნი მათნი ყოვლადვე, ხოლო თვით მივიდეს, მოიხილნის, მოიკითხნის და ამბორს უყვანის თვითოეულსა, ფუფუნებდის მამებრ, სწყალობდის და დანატრიდის, განამზნევებდის ის მათ მონებისა მიმართ, მონახის თვისითა ხელითა ცხედრები (საწოლი ტახტები), საზოსელი და საგები მათი, პინაკი (ქურქელი) და ყოველივე სახმარი მათი, მისცის თვითეულსა ოქრო კმასაყოფნი და განაკრძალნის ზედამდგომელნი მათნი, განავის ყოველივე საქმე მათი დიდად მშვენივრად და ღეთის მსახურებითა“...

დიდ წარმატებაში შევიდა მკურნალობა თამარ მეფის დროსაც. სიმკირე და სისუსტე ძველი კარაბადინებისა საკმაოდ იქმნა შენიშნული და ამიტომ შეადგინეს და გამოუშვეს ერთი პატარა და ერთიც დიდი კარაბადინები, რომლებმაც ჩვენ დრომდინაც მოაღწია. სათაური პატარა კარაბადინისა იწყება ასე: „კარაბადინი, მართალი და ქვეშარიტი, თორმეტ ექიმთაგან გამოცემული თამარ მეფის დროს“.

მოაღწია ჩვენ დრომდე აგრეთვე ერთმა ვრცელმა კარაბადინმა, რომელიც უთარგმნია არაბულიდან ვინმე ხოჯად ყოფილს თამარ მეფის დროსვე. იგი შესანიშნავი შრომაა და სათაური მისი ასე იწყება:

„ესე წიგნი საექიმო, ოდეს ნუქარდინ სულთანნი კარნუ ქალაქისა კართა ზედა გააქციეს, მუნით ალაფად (დავლად) მოიღეს იგიო. მისმა მწიგნობართ-უხუცესმან და ვეზირთა ყოველთა უპირველესმან, კაცმან გონება-მოსაფმან და საღმრთო-

თა მსჯავრთა მიმართ მსაჯულმან და ხელსამპყრობელმა^{ქართულნი} თულად მათარგმინა მე მიწასა მათსა ხოჯად ყოფილსა“.

ხელნაწერი დაწერილია ხუცურად და თავად გურიელს წერაკითხვის საზოგადოებისათვის შეუწირავს. კარნუ ქალაქთან ქართველების ბრძოლა ნუქარდინთან მოხდა 1207 წელსა, მაშასადამე, უნდა ვიფიქროთ, რომ ეს წიგნიც ამ წლის მახლობელ დროს უნდა გადმოეთარგმნოს ხსენებულს ხოჯად ყოფილსა...

თამარ მეფის შემდეგ, 1350 წლებში, სამკურნალო ასპარეზზე გამოდის ბატონიშვილი ბაგრატ, რომელიც შემდეგ გახდა სრულიად საქართველოს მეფედაც (1360—1395 წ.წ.) მან ისეთი ჩინებული კარაბადინი შეადგინა, რომ სულ მცირე ხანში დიდად გავრცელდა მთელს საქართველოში და ჩვენამდინაც მოაღწია. კაცთა მკურნალობის გარდა, ბაგრატმა პირუტყვთ მკურნალობაც კარგად იცოდა და უფრო კი ჯანაოზ ექიმობა (დაქრილთა, ნაღრძობთა და მისთანათა მკურნალობა). ბაგრატ მეფეს ბევრი მიმბაძველი ჰყავდა მკურნალობაში. მათ შორის აღსანიშნია ვინმე როსტომ ექიმი, ფრიად გამოცდილი და განსწავლული უცხო ენებში და მკურნალობაშიაც. როსტომ ექიმმა ისეთ სისრულემდის მიაღწია მკურნალობაში, რომ მთელი მეთოთხმეტე საუკუნის შემდეგაც მის სახელს ქართველები ისე იხსენიებდნენ, როგორც ჯანაოზ ექიმისას (ჯანაოზ ექიმად ქართველებში ცნობილია ჰალენი ექიმი, რომელზედაც ჩვენ „ნაკადულის“ მეორე წიგნში ვილაპარაკეთ). როსტომ ექიმს მე-XV საუკუნეში მოსდევს გრიგოლ ექიმი იმერეთს, კაცი აგრეთვე ფრიად განსწავლული აღმოსავლეთის ხალხთა ენებში. მან შეადგინა კარაბადინი, რომელშიაც სხვათა შორის აშობს შემდეგ შესანიშნავ სიტყვებს:

„ექიმობა ორი არს, ერთი—მეცნიერება, და მეორე—მეცნიერების მოხმარებაო“...

რადგანაც მე-XIV—XVI საუკუნეებში ბარის ლებს დიდი თავსატეხი ბრძოლანი დაატყდათ თავსა, აუმრავლდნენ მტერთა თავდასხმის გამო, რომლისგანაც ფრიალ დიდძალი ხალხი სწყდებოდა ომებში და მათ შორის მკურნალებიც, ამიტომ ბარში მკურნალობამ თვალსაჩინოდ იწყო კლება, მაგრამ ჩვენდა საბედნიეროდ მაგიერში სამკურნალო ცოდნამ ფეხი მოიკიდა მთაში და საზოგადოდ საქართველოს განაპირა ადგილებში—თუშეთში, ფშავეში, ხევსურეთში, სამეგრელო-აფხაზეთში და გურიაში. ბევრ სატიკვრებზე მათ სწორი შეხედულება შეადგინეს, რაშიაც მათ ის გარემოებაც უწყობდა ხელს, რომ მთაში უფრო ადვილი იყო შოვნა წამლების შესამზადებლად საჭირო ბალახებისა, ყვავილებისა, მწერებისა, ნადირთ ქონისა და ლითონებისა, ვიდრე ბარში, სადაც ხშირად ზოგი წამლისათვის ბალახებს ვერც კი შოულობდნენ. ასევე დიდი წარმატება გამოიჩინეს მთიულებმა ჯარა-ექიმობაში და ბეთილობაში. დოქტორ ბ. ს. ვაწაძის სიტყვით, ამ უკანასკნელ წლებში, ფშავე-ხევსურებში ყოფილა ერთი ექიმობის მკოდნე ხევსური, რომელიც ძელის მკამელს ენით სწუწნიდა და ისე აჩვენდა ავადმყოფებსაო. ერთი ასეთი ავადმყოფი გენერლისათვის ჩვენ ფეხი უნდა მოგვეტკრა, რადგანაც მისი მორჩენისათვის ვერაფერი მოვახერხეთო და ამ უბრალო ხევსურმა კი მოაჩინაო...

კახეთის მეფის, ალექსანდრე მეორის დროს (1574—1605 წ. წ.), მის კარზე სცხოვრობდა ფრიალ განთქმული ექიმი ანტონი. იგი ისეთი სახელოვანი და შემძლებელი ყოფილა, რომ თვით მეფის კარის ახლოს ჰქონია საექიმო სკოლა, რომელშიაც სწავლობდნენ კახელები. ამ ანტონ ექიმს შეუღდგენია კარაბადინი, რომელსაც ჩვენ დრომდინაც მოულწევიან. 1878 წელს ეს წიგნი უნახავს ზაქარია ქიქინაძეს შუამთის მონასტრის (თელავიდან რვა ვერსზეა, მშვენიერ ადგილს) ბერთან და სათაურად სწერებია:

„კარაბადინი მართალი და ქეშმარიტი სხვათა მფელთა კარაბადინებიდან ზედ დამატებით გადმოწერილი და შეესებულე კახეთის მეფის ალექსანდრეს კარის ექიმის ანტონისაგან“.

იქვე წიგნის ბოლოში წერებულა:

„ამ კარაბადინის გაკეთება მე მებრძანა კახეთის მეფის ალექსანდრეს მკურნალს და მათისა კარის მონასა ანტონ ექიმს, რასაც ხელ ვჰყავ და შევადგინე. ვინც ეს მარგებელი კარაბადინი ნახოთ, წაიკითხოთ, გადასწეროთ და ირგოთ, მისთვის ამიღლებულ მეფის ძლიერებისა და დღეგრძელობისათვის ილოცეთ და მე შენდობა შემომითვალეთ“.

შემდეგ მიწერილი ჰქონია:

„გადაიწერა ესე მართალი და ქეშმარიტი კარაბადინი კახეთს, შუამთის მონასტერს, ხელითა ულირსის ლუკასით მწიგნობრით 1753 წელს“.

ამავე დროს იმერეთში გამოჩნდნენ თურმანიძიანთ გვარის წევრთა დოსტაქრები, რომლებმაც დიდად განითქვეს სახელი ჯარა-ექიმობის მკურნალობაში. ქართლში სახელოვნებად მკურნალი გრიგოლი, რომელიც სხვა-და-სხვა კარაბადინების შესწავლით საუკეთესო ექიმიად გამხდარა. თბილისში მას ხშირი მისვლა-მოსვლა ჰქონდა ქართველ მეფეებთან და კათოლიკე მღვდლებთან—პატრებთან. ამ უკანასკნელებს ზედ-მიწევნით ჰქონდათ სამშობლოში შესწავილილი ევროპიული მკურნალობა და თავისი ცოდნით და მკურნალობით დიდათაც ეხმარებოდნენ ხალხს, რის გამოც დიდი პატივი ჰქონდათ მათდამი თვით მეფეებსა და ქართველ დიდებულებსა. ესენი იყვნენ მიზეზი, რომ ქართულმა მკურნალობამ ნელ-ნელა თავი დააღწია სპარსეთისა და საზოგადოდ აღმოსავლეთის მკურნალობის გავლენას და ხარბად დაეწაფა ევროპიულ მკურნალობის საღაროსო...

1528—1585 წლებში ცხოვრობდა და მოქმედებდა გენტიანი ტონიფილი დავითი, ანუ, როგორც მას სპარსელები ეძახდნენ, დაუთხანი, ძმა ქართლის მეფის ლუარსაბისა. დაუთხანი მომეტებულ დროს სპარსეთს სცხოვრობდა, სპარსეთის მეფის კარზე, მიიღო მაჰმადიანობა და სპარსული ენაც მშვენივრად შეისწავლა. აქ მან გაიცნო მრავალი სამკურნალო წიგნი და ბოლოს შეუდგა არაბეთის მკურნალის შარიე-ზადეს დიდი კარაბადინის თარგმნას სპარსულიდან ქართულ ენაზე. ხოლო უფლის დიდი კარაბადინის შემდეგ ქართულ ენაზე არ დაწერია ასეთი დიდი კარაბადინი. შეიცავს 400 გვერდზე მეტს მთელის თაბახისას. როცა თარგმნა დაუსრულებია, დაუთხანს იგი საქართველოში გამოუგზავნია და თან მოუწერია: „იხმარეთ ეს წიგნი და ირგეთ მით, ვინც ირგოთ, მე ცოდვილს დაუთხანს შენდობა მიბრძანეთო“. ქართველებს ძლიერ მოსწონებიათ იგი და დაუყოვნებლივ შესდგომიან მის მრავლად გადაწერას და ხალხში გავრცელებას.

წინასიტყვაობაში დაუთხანი სხვათა შორის სწერს:

„ვინც წაიკითხოს ჩვენი თარგმანი, ამის სამაგიეროდ ჩვენ შენდობა გვიბრძანოსო... ვინცა ამა წიგნითა და წამლებითა მორჩეს, მე ცოდვილსა და უღირსსა დაუთხანს შენდობა მიბრძანეთო, ღმერთმა თქვენც შეგინდოთ, ამ უხანოსა სოფელსა უქირველობით გამოყოფოთ და გადღვეგრძელოთ და შეგარგოსთ და თქვენზე ალაღად ჰქმნას ქირახული ჩემიო“.

დაუთხანის შემდეგ ქართლში გაუთქვამს სახელი პავლე ექიმს და თადეოზ გორელს, კახეთში—ზურაბ ექიმს, რომელსაც შეგირდებიც ჰყოლია და ბევრი ჯარა-ექიმი გამოუზრდია, ხოლო სამეგრელოში—თვით მთავარი მისი ლევან დადიანი, რომელიც გარდა იმისა, რომ ბრძენი გამგებელი ყოფილა თავის ქვეყნისა, მასთან ექიმობაც შეუსწავლია, ხალხს ჰკურნავდა და წამლებსაც თითონ უკეთებდა ავადმყოფებს.

აღსანიშნია აგრეთვე, რომ ქართველებში გახშირებული იყო და ძლიერაც განვითარდა **შერჩეული საქმელების** მომზადებით ავადმყოფების მოპყრობა. ეს იყო ნამდვილი, ქართული დამოუკიდებელი აზროვნების მიმართულეობა მკურნალობაში და უნდა ესთქვათ, რომ ბრწყინვალეთაც შეასრულეს ეს ქართველმა მკურნალებმა. საქმელებს ხარშავდნენ უმეტესად ბალახებისგან და ავადმყოფებს პურით აქმევდნენ ლობიოს შექამანდივით. ასეთები იყო: ლოლო შექამანდი, შინდის, ალუბლის, ქინკრის მხალის, სვინტრის, სატაცურის და ბევრიც სხვა ბალახეულობის, ვნით მოუთვლელნი. არ მოიძებნებოდა არც ერთი ხილი, არც ერთი ხეხილის ფოთოლი, რომ მის შექამანდი არ გაეკეთებინათ. მაგალითად, ისვრის მის შექამანდი და ვაზის ფოთლისა, იცოდნენ აგრეთვე ღვინეულობის შექამანდები და ფქვილეულობისა—ხინკალი, ხავეიწი, შორვა და სხვა. ასე ოსტატურად შერჩეულ საქმელს ავადმყოფნიც ადვილად ეწყობოდნენ და მალე რჩებოდნენ. ასეთ სამკურნალო საქმელთა შესახებ ადრე ქართულ ენაზე წიგნებიც ყოფილა დაწერილი, რომლებსაც ჩვენი დედაკაცები სიფრთხილით ინახავდნენ, მაგრამ შიშინობას დაკარგულა და მოსპობილა. ასეთ სამკურნალო საქმელებს უწინდელი ქართველი ექიმები ნადირთა და საქონლის ხორციდანაც აკეთებდნენ და თვით ღვინოდანაც. ღვინოში მოხარშულ სხვა-და-სხვა ფოთლეულობასაც აქმევდნენ ავადმყოფთ პურით, რაც ამათ ძლიერ რგებდათ...

როსტომ მეფის განკარგულებით თბილისში დაარსდა ექიმთა სკოლა, სადაც ქართველთ ძენი ვითარდებოდნენ ექიმობაში. მასწავლებლებად იყვნენ ქართველთა და სპარსთა ხელოვანი მკურნალები. როსტომ მეფის სიკვდილის შემდეგ ამ სკოლის საქმეს ლათინთ პატრები და ქართველი ექიმები განაგებდნენ. ამათვე გახსნეს პირველად ევროპიული წამალხანა, ანუ როგორც ახლა ეძახიან—**აფთიაქი**. ესენი მარტო თბილისში მოქმედებით არ დაკმაყოფილდნენ და პატრებმა

მალე გორში, ხალციხეში, სამეგრელოში, გურიაში და ქართველოს სხვა ადგილებშიაც გახსნეს, როგორც სკოლისა, ისე წამალხანის განყოფილებანი.

საქართველოში, გარდა დიდ-დიდი კარაბადინებისა, პატარა-პატარა კარაბადინებიც არსებობდა, ხშირად ერთ რომელიმე სატკივრისა ანუ ასოსი; მაგალითად იყო ასეთი კარაბადინებიც:

1) კარაბადინი მაჯის მკურნალობისა.

2) კარაბადინი ჯარა-ექიმობისა, შედგენილი ლათინური წიგნებიდან 1680 წ.

3) თვალის კარაბადინი, შედგენილი 1690 წ.

4) კარაბადინი კაცის სტომაქისა, შედგენილი 1690 წ.

5) ჯორის კარაბადინი, შედგენილი როსტომ მეფის დროს:

6) კარაბადინი ყურისა, შედგენილი 1695 წ.

7) კარაბადინი ცხენისა, კარაბადინი ქორისა, კარაბადინი ფრინველთა, კარაბადინი ძაღლისა, კარაბადინი ათაშანგისა, კარაბადინი წყალ-მანკისა.

8) კიდევ კარაბადინი ცხენისა, ვახტანგ მეფისგან სპარსულიდან თარგმნილი, რომელშიაც აწერილია 125 ავადმყოფობა ცხენისა და მკურნალობა მათი. მის დროს იყო განთქმული ექიმი აღმასხან გურგენიძე, რომელსაც ისე კარგად სკოდნია ცოფისა, ბნედისა და შირიმის მკურნალობა, რომ თანამედროვეთ სასწაულად მიიჩნდათ.

9) „კარაბადინი“ ვახუშტი ბატონიშვილისა, დაწერილი 1710 წ.

10) კარაბადინი შირიმისა. შირიმის ქვით ავადმყოფობა უწინ ძალიან ყოფილა ქართველებში გავრცელებული, ამას უზომოდ ღვინის სმას აწერენ. ამიტომ ცალკე წიგნი დაუწერიათ და კარგათაც არჩენდნენ. ასევე შაკიკის წამლობა იცოდნენ ადვილი და ქვებით წამლობა, მაგალითად: მარგალიტით, ფირუზით, ლალით, იაგუნდით, აყიყით და სხვა. ქვების ნალესით წამლობა ძლიერ იყო ქართველებში გავრ-

ცვლებული. ასეთი ქვეების წამლებს მკოდნე ერანს დღესაც
 კაცი, თავის დროს კვალად შესანიშნავი მკურნალი, გარდა-
 ცვალო 1875 წელს თბილისში; ეს იყო ნინოწმინდელი სო-
 ფიო როსტამაშვილი. თავის მკურნალობა მას ბებიასაგან შეეს-
 წავლა და ბებიასაც თავის ბებიასაგან. მან მშვენიერად იცო-
 და ხუთოებით (მოწამლულის და მოშხამულის მოსარჩენი
 ქვა) წამლობა(კ...)

ჩვენი მეფეების დროს ყოველ სოფელს უთუოდ ჰყავდა
 თავისი ფეიქარი, დალაქი, ბებია და დოსტაქარი—მკურნალი.
 ერთი ექიმი რომ საგარეჯოში იყო, მეორე მარტყოფში იყო,
 მესამე ნიჩბისში, მეოთხე კავთისხევში და ასე მთელი საქარ-
 თველოს სოფლებში. ყველა ასეთი წესი და ექიმები რუსთა
 მოსვლის შემდეგ მოისპნენ, ძველ დროს გაპყენენ... ქარ-
 თული კარაბადინები რომ შეიკრიბოს და შევისწავლოთ, მათ-
 ში ბევრი საუცხოო ცნობები აღმოჩნდება მკურნალობის სა-
 სარგებლოდ, ბევრ სატკივარს და სენს აღმოუჩნდება თავისი
 უებარი წამალი. ჩვენი კარაბადინების შესწავლა და გაცნობა
 იქნება არა მარტო ქართველთა სამსახური, არამედ საზოგა-
 დოთ კაცობრიული, მეცნიერული...

თამამად შეგვიძლიან ვსთქვათ, რომ სამკურნალო ხელოვ-
 ნება უწინდელს საქართველოში ნამდვილი დემოკრატიული,
 ხალხური იყო და მხოლოდ რუსთა შემოსვლის შემდეგ სას-
 ტიკად დაეცა იგი... სადღაა დღეს ისე უბედ საექიმო წიგნე-
 ბის გამოცემა, როგორც ეს უწინ იყო?!..*)

ივ. როსტამაშვილი.

*) საქართველოს მკურნალობის შესახებ ცნობები მე ამოვიღე პა-
 ტივკეშულ ზ. ჭიჭინაძის ოთხას-გვერდიან ხელნაწერიდან, რისთვისაც დიდ
 მადლობას ვწირავ ავტორს. ურიგო არ იქნებოდა, რომ ვისმე დანშარება
 მიეცა ჭიჭინაძისათვის ამ შრომის სრულად გამოცემისათვის.

გ ა ს ა რ თ ო ბ ი

(წარმოდგენილია მ. ნაორაძის-შავერ.)

I

უდედ-შამო, უსახლ-კარო
 კაცის სახელი იხმარე,
 სომეხთ ქალაქი დაადე,
 მართლა თუ ხარ, გაიხარე.

II

ბოლო ასო მოკლებულსა
 ფრინველს, ფრინველთ შტაცებელსა,
 ორჯერ დაადებთ ქალაქსა,
 აქვე ჩვენში საძებნელსა,
 და მის სახელ უთა ჩართავთ
 უხმოს —ასოთ ნაკვალავსა,
 მაშინ მთელი სიტყვა გეტყვით
 დრო და თამის სათვალავსა.

III

სიტყვის წინა ნახევარი—

გახვრეტელი რკინა არის, ცხელი კომიბ ტყეა.

მითი წყალი იქით გაჰყავთ,
 სადაც ის საჭირო არის.
 ნახევარიც დაბას ჰქვია,
 საქართველოს წრეში არის;
 მთელი სიტყვა სათვალავად
 დიდი და ბევრი რამ არის.

რ ე ბ უ ს ი

3,

იესოს
დაბადების
დღესასწა-
ული.

ს

მე

ე

მე

ახს
წიკით-
ხეთ უკუ-
ღმა.

ნ

პირველი
ქალის
სახელი.

მაწვნის გად-
ღვების შემდეგ
რა რჩება.

უ

ან-ბანის
მე-მ-სე
ანა.

ვაეის
სახელი

ო.

მე-4 №-ში მოთავსებულ შარადებისა და რჩემების ახსნა.

1) ავტომობილი, 2) კლკი, მე მამულო შენთვის მოვკვ-
დები, შენთვის ჩაეიცვამ შეფსაო.

1916 წ. მიიღება ხელის მოწერა

დასურათებულ საყმაწვილო ჟურნალ

საქართველოს
საბჭოთაო

„ნაკადული“ № 2

წელიწადი მეთორმეტე

ჟურნალი „ნაკადული“ გამოვა ჩვეულებრივი პროგრამით, საგანგებოდ მოწვეულ სარედაქციო კომისიის ხელმძღვანელობით.

შურნალი გამოდის თვეში ორჯერ

24 წიგნი „ნაკადულისა“ **12 წიგნი** „ნაკადულისა“
მცირე წლოვანთათვის. მოზრდილთათვის.

ყოველი წიგნის პირველ გვერდზე იქნება მოთავსებული გამოჩენილ მხატვართა ნახატი.

ფასი ჟურნალისა: წლიურად ორივე გამოცემა—**5 მან.** იმათთვის, ვინც ჟურნალს რედაქციაში მოიკითხავს, გაგზავნით კი **6 მან.** ნახევარ წლით—**3 მან.** გაგზავნით **3 მან.** 50 კაპ. ცალ-ცალკე: მცირე წლოვანთათვის **24 წიგნი—3 მან.** გაგზავნით **3 50 კაპ.** მოზრდილთათვის **12 წიგნი—3 მან.** გაგზავნით **3 მან.** 50 კაპ. ფულის შემოტანა შეიძლება ნაწილ-ნაწილადაც.

ვსთხოვთ ხელის მომწერლებს თუ ჟურნალი „ნაკადული“ არ მისდით, ერთი თვის განმავლობაში გვაცნობონ და ადრესის გამოცვლა დროზე შეგვატყობინონ. ადრესის გამოსაცვლელად—**40 კ.** შეიძლება მარკებით გამოიგზავნოს.

ხელის მოწერა მიიღება

ტფილისში— „ნაკადულის“ რედაქციაში, ზუბალაშვილის სახლი ვოლოვიჩინის პროსპ. № 8. Редакция „Накадули“, Головинский пр. № 8. შემოსასვლელი დავითის ქუჩიდან, № 2. და წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების წიგნის მაღაზიაში, სასახლის ქ. **ქუთაისში**— ისიდორე კვიციანიძესთან, მ. ყაუხჩიშვილთან და თ. მთავრიშვილთან. **ფოთში**— ლუდმილერ მეგრელიშვილთან. **ბათუმში**— ტროფიმ ინსარიძესთან ფოსტაში, ტ. სამსონ ყაზიშვილთან უპრავეში. **ოზურგეთში** ტ. ლანჩხუთში— ლეო იმნაძესთან. **თელავში**— ვანო პაატაშვილთან. **ახალციხეში**— კონსტანტინე გვარამაძესთან. **ბაქოში**— მარიამ ნაკაშიძესთან. **გორში**— ქეთევან ჯავახიშვილთან და ნინო ლომოურთან. **ჭიათურაში**— ივ. გომელაურთან. **ხონში**— მ. ი. ჭავჭავაძისთან. **მიხაილოვოში**— გაორგი ნაკაშიძესთან. **ყვირილაში**— ნინო ფერაძესთან.

რედაქტორი ნინო ნაკაშიძე
გამომცემელი მ. პავლე იოსების-ძე თუმანიშვილი.